

RESPERGER ISTVÁN¹**A biztonsági környezet, az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői****Characteristics of the Security Environment, Asymmetric Warfare and Terrorism****Absztrakt**

A tanulmány a jelenkor fegyveres konfliktusait, a terrorizmust, az aszimmetrikus hadviselést és a jövő kihívásait, kockázatait és fenyegetéseit elemzi, a biztonsági dimenziók vonatkozásában.

Kulcsszavak: terrorizmus, aszimmetrikus hadviselés, fegyveres konfliktusok, kihívások, kockázatok, fenyegetések

Abstract

The present study analyses the contemporary armed conflicts, the terrorism, the asymmetric warfare and the challenges, risks and threats of future, in security dimensions.

Keywords: terrorism, asymmetric warfare, armed conflicts, challenges, risks, threats.

Mottó: „A hadtudomány a nemzetközi és nemzeti biztonságot fenyegető kihívások és veszélyek ellen alkalmazott katonai erők és eszközök sikerét meghatározó elméleti tételek és tapasztalatok összefoglaló ismeretrendszere.”

Prof. Dr. Kőszegvári Tibor

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet, egyetemi docens – National University of Public Service, Institute of National Security, Associate Professor, E-mail: resperger.istvan@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0001-7913-1908

BEVEZETÉS

A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, AKTUALITÁSA

A tézisek aktualitását az adja, hogy a jelenkor fegyveres konfliktusai, háborúi jelentős változáson mentek keresztül. A korábbi állam-állam ellen viselt háborúit a rendezetlenség, az elhúzódó időtartam és az aszimmetria, de főként a nem állami szereplők jellemzik. A nem állami szereplők a terrorista, szeparatista csoportok, a felkelők, szervezett bűnözői körök váltak a konfliktusok meghatározó szereplőivé. A 21. század meghatározó konfliktusai, válságai komplex módon jelentkeztek, kiváltó okaik is komplex vizsgálatot kívánnak.

1. ELMÉLETI ALAPOK

A fejezet a 2010-es éveket alapul véve 2030-ig elemzi a várhatóan bekövetkező biztonsági és nemzetbiztonsági kockázatokat, kihívásokat és fenyegetéseket, továbbá javaslatokat fogalmaz meg a problémák megoldását illetően. Külön alfejezetben elemzem a hazánk biztonságát befolyásoló biztonsági, nemzetbiztonsági körülményeket.

A biztonságpolitikai kihívások, kockázatok és fenyegetések „*azok... a veszélyt és fenyegetést magukban hordozó helyzetek és állapotok, amelyek általában negatívan befolyásolják az adott országban az átfogó biztonságot, annak egyes összetevőit, s gyengítik a belső és külső stabilitást.*”² A kockázat általános fogalma: „*Valamely cselekvéssel járó veszély, veszteség lehetősége.*”³ A biztonsági kockázatot, az általános meghatározásból következően, a biztonsági dimenziók vonatkozásában értelmezhetjük. A fenyegetés a veszély konkrét, cselekvési szándékot is megjelenítő formája, amelynek célja a célország magatartásának befolyásolása a saját érdek érvényesítésére. Főként akkor beszélhetünk fenyegetésről, ha bizonyos érdekütközések kikényszerített vagy erőszakos úton történő megoldására van kilátás. A katonai fenyegetés megítélése esetén figyelembe kell vennünk az állami, politikai akarat meglétét, és értékelnünk kell ezek katonai vonatkozásait a képesség területén. Tehát szándék és katonai képességelemzést kell készítenünk környezetünkről, áttekintve mindazokat a lehetséges veszélyeket, amelyek hazánkra hatással lehetnek.

A *kihívások*: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legalacsonyabb megnyilvánulási szintjén, amelyek eredői általában hátrányosan befolyásolják a belső és külső stabilitást, és kihatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira.

² Hadtudományi Lexikon (szerk.: SZABÓ József) (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1992.) p. 42. Vö: KŐSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években (Országos Kiemelt Társadalomtudományi Kutatások, Budapest, 1993-1996.) p. 14.

³ MATUS János: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése. In: Új Honvédségi Szemle 1995/10. p. 47. 7.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A *kockázatok*: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége, a lehetséges veszélyek olyan megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, ezáltal veszteségek keletkezhetnek.

A *fenyegetések*: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége, - a lehetséges veszélyek legmagasabb megnyilvánulási szintjén - amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, és közvetve hatással lehetnek a nemzeti értékek megőrzésére. Az érdekek képviselésének módszerei és eszközei előnyben részesítik a kikényszerítést vagy az erőszakos úton történő megoldás lehetőségét.⁴ Amint az a fogalmi meghatározásokból kitűnik, a kihívásokat, kockázatokat és a fenyegetéseket a lehetséges veszélyek megnyilvánulási formáinak tekintem, amelyek általában hátrányosan befolyásolják a belső és külső stabilitást, és hatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira. Ezek a fogalmak egymásra épülve egyre nagyobb feszültségi szint megletét feltételezik. Jellegükből következően csak dinamikus folyamatokként értelmezhetők. Ezért a fogalmi meghatározások az elméleti értelmezés szempontjából fontosak, de a gyakorlatban gyakran egymást átfedve, összemosódva jelennek meg. A külső környezeti jellemzők (például a politikai,- és gazdasági viszonyok) függvényében képlekenyen változhatnak. Értékelésük és elemzésük nem ritkán csak egy újabb stabilizálódott erőter kialakulása után, visszamenőleg végezhető el. A kockázatok és a kihívások szintjén főként a környezeti és gazdasági elemeket érinti, amelyekhez a katonai elem katonatechnológiai vetületei is kapcsolódnak. A fenyegetés szintjén a politikai, diplomáciai és a katonai elemek kerülnek előtérbe. (Lásd 1. számú ábra.)

1.1. KONFLIKTUSSAL, KONFLIKTUS-MEGELŐZÉssel, VÁLSÁGGAL, VÁLSÁGKEZELÉssel KAPCSOLATOS ELMÉLETI ALAPOK

A témával kapcsolatos fogalmakat, meghatározásokat és definíciókat az államközi kapcsolatok viszonyának formáin keresztül közelítem meg. A szakirodalom alapvetően az esetek többségében négy állapotot különböztet meg:⁵ békeállapot, válsághelyzet, fegyveres konfliktus és konfliktus-kezelés utáni békeállapot (Béke-2). (Lásd 2. számú ábra.) A békeállapot jellemzője, hogy a kapcsolatok az államok és/vagy az országcsoportok között a kölcsönös bizalmon és az egyetértésen alapulnak a közös érdekek és a valós értékek figyelembevételével. A válsághelyzet jellemzője, hogy a jó kapcsolat valamilyen vita vagy érdek/érték összeütközés következtében megromlik, feszültség keletkezik a résztvevők között, akik valamilyen eszközzel (politikai, diplomáciai, gazdasági, katonai) megpróbálják a kialakult

⁴ RESPERGER István: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során (Doktori (PhD) értekezés Budapest, 2002.) p. 45.

⁵ Lásd: SZTERNÁK György: A válságok kialakulása és kezelésük lehetséges módja p. 26. Vö.: Más szakértők alkalmazzák még a: „Béke 1”; Válság; (háborús küszöb alatti tevékenységek), Háború, „Béke-2” megnevezéseket is, abból a megfontolásból, hogy a „Béke-2” egy másfajta állapotot jelent a kiinduló helyzethez képest. LUND, M. S.: Preventing Violent Conflicts pp. 39-43. Megkülönböztet: Béke-, instabil béke, válság, fegyveres konfliktus, háború időszakokat.

helyzetet befolyásolni. A katonai természetű veszélyeztetésről akkor beszélhetünk, ha a válsághelyzet megoldására tett politikai, diplomáciai, gazdasági és egyéb lépések nem járnak eredménnyel, és a felek között a viszony tovább romlik, ami katonai természetű nyomásgyakorlás, erődemonstráció, provokációk, csapatösszevonások, és határsértések formájában nyilvánul meg. A konfliktus utáni békeállapot jellemzője, hogy a konfliktuskezeléssel kapcsolatos tevékenységek elérik fő céljukat – azaz a békeállapot újbóli megteremtését –, de a konszolidálódott helyzet fenntartása és megerősítése érdekében általában olyan intézkedéseket léptetnek érvénybe, amelyek megakadályozzák az esetleges konfrontációkat. Ezen intézkedések arra irányulnak, hogy a feszültség szintet csökkentsék, de adott esetben az indokoltnál hosszabb alkalmazásuk a végleges békeállapot létrejöttét késleltethetik.

Michael S. Lund feltételezése alapján, főként a diplomáciai, a politikai, a nemzetközi szervezetek és a katonai erő lépéseit tekintve egy konfliktus szakaszai diagramszerűen ábrázolhatóak. Az ábrával kapcsolatban az első fogalomkör, melyet megvizsgálók, a létfontosságú (alapvető) értékek és érdekek.

1. 1. 1. A létfontosságú (alapvető) értékek és érdekek

A nemzeti érdek a nemzet javát, hasznát, szükségleteit körülhatároló alapvető fogalom. A nemzet fennmaradása, megszilárdulása, továbbfejlődése szempontjából alapvető jelentőségű feltételrendszer. Az állami szuverenitás létének döntően meghatározó összetevője. A honvédelemmel kapcsolatos nemzeti érdek az államot fegyveres erőszakkal fenyegető veszélyek és kockázatok összefüggésében körvonalazható. Egyes amerikai kutatók⁶ az általános fogalmat (érdek) a lehetséges kockázatok szerint differenciálják. Így megkülönböztethetjük: a létérdek, a különösen fontos érdek, a jelentős érdek és az érdek kategóriáját.

Létérdek (sorsdöntő nemzeti érdek): a nemzet megmaradáshoz, megszilárdulásához, fellendüléséhez fűződő olyan elengedhetetlen, a fennmaradást biztosító társadalmi szükségletek összessége, amely a nemzeti lét szempontjából döntő jelentőségű. Ezért érvényesítése és oltalmazása a nemzet részéről akár szélsőséges kockázatvállalással és a nemzeti erőforrások maximális és célorientált összpontosításával járhat együtt, ami adott esetben a totális fegyveres konfrontáció felvállalásában nyilvánul meg.

Különösen fontos érdek (alapvető nemzeti érdek): olyan életbevágó, a nemzeti létet meghatározó társadalmi szükségletek összessége, amelynek érvényesítése és oltalmazása érdekében a nemzet nagy kockázatot vállal, de ennek mértéke a nemzeti lét szintje alatt marad.

Jelentős érdek (fontos nemzeti érdek): olyan társadalmi szükségletek összessége, amelynek érvényesítésére és oltalmazására a nemzet nagyobb erőfeszítéseket tesz, de

⁶ STUDENMAIER, W. O.: Hadászati koncepciók In: KOVÁCS Jenő.: Állami szuverenitás, nemzeti érdek, hadászat pp. 36-50.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

jelentősebb kockázatokat nem vállal fel. (pl. az ország légtérének, területének időleges átengedése idegen fegyveres erők átvonulása céljából).

Érdek (egyszerű nemzeti érdek): olyan társadalmi szükségletek összessége, amely a nemzeti jólét emelésének irányába mutat, a hangsúly az érvényesítésre helyeződik, oltalmazása általában preventív, és a fegyveres erők alkalmazása nélkül, közvetett módon történik. (pl. anyagi, technikai, pénzügyi, oktatási és segélynyújtás)

Az érték: a magyar értelmező kéziszótár szerint: „valaminek az a tulajdonsága, amely a társadalom és az egyén számára való fontosságot fejezi ki.” A szakértők ide sorolják általában egy adott ország kultúráját, nyelvét, vagy olyan kulturális, művészeti örökséget, amelyhez az adott ország lakossága kötődik. Az értékek adott társadalmi környezetben maradandóbbak, mint az érdekek, mivel az érdekek a társadalom belső változási folyamatainak köszönhetően az értékek mentén artikulálódnak. Az értékek alapvetően csak az egész társadalmi berendezkedést befolyásoló, külső vagy belső drasztikus változások esetén fogalmazódnak újra.

1. 1. 2. A vita, a veszély

A vita: olyan viszony, amikor az érintett felek eltérő érdekeiket ütköztetik (például tárgyalnak), lezárásának feltétele, hogy a résztvevők kompromisszumokkal megállapodást kössenek, oly módon, hogy a saját érdekeiket megfelelő módon képviseljék.⁷ A társadalmat érintő veszélyen általában a biztonság valamely dimenziójára negatívan ható jelenség bekövetkezésének potenciális lehetőségét értjük. A biztonságot érintő olyan körülmény, amely magában hordozza az össztársadalmi negatív hatások lehetőségét. A kockázat általános fogalma: „*Valamely cselekvéssel járó veszély, veszteség lehetősége*”.⁸

1. 1. 3. Az erő és hatalom

Az erő és hatalom a fegyveres küzdelem egyik érvényesítési eszköze. „*A háború az erő alkalmazása egy másik fél akarata ellenében*”⁹ (Morgenthau). Az erő (FORCE, KRAFT) és a hatalom (POWER, MACHT) kapcsolata abból ered, hogy minden politikai tevékenység, közvetve vagy közvetlenül valójában a hatalom gyakorlásának aktusa, amelynek formája, intenzitása az elérendő céltől, valamint az alkalmazó elszántságától függ. Az erő és hatalom érvényesítésének fokozatai: demonstráció, fenyegetés, kényszerítés, büntetés, nyomásgyakorlás, katonai erő alkalmazása.¹⁰ (Lásd 3. számú ábra.)

⁷ MATUS János: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése In: Új Honvédségi Szemle 1995/10. p.47.

⁸ Magyar Értelmező Kéziszótár p. 745.

⁹ DEÁK Péter: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk In: Védelmi Tanulmányok 1997/3. p.4.

¹⁰ DEÁK Péter: ugyanott

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

1. 1. 4. A válság, a válságkezelés

A konfliktusok, válságok a bipoláris világrend felbomlása után kerültek előtérbe. Az új kihívások, kockázatok veszélyeztetik az egyén, a közösség és az államok biztonságát. A válságok hozzátartoztak az emberiség történetéhez, hosszabb rövidebb lappangási idő után a felszínre törtek, intézkedéseket követeltek, valamilyen irányban befolyásolták korukat.

Válság, válságkezelés: Az egyik legelfogadottabb átfogó megfogalmazás a válságra: „A válság átcsapási pont, egy államnak bármely más külső szereplővel való viszonyában a háború — béke kontinuum mentén... A válság mintegy a konfliktus tetőpontja, összesűrűsödése.”¹¹ A 2. számú ábrán jól megfigyelhető ez az összegzés, legnagyobb valószínűséggel a válság tetőpontján következhet be az eltérő érdek-, és/vagy értékkülönbségek okán a katonai erő alkalmazása.

A válságkezelés: „Minden olyan intézkedés, amely a válság esetén arra irányul, hogy egy fegyveres konfliktus kialakulását, kiterjesztését megakadályozzuk, anélkül, hogy alapvető nemzeti érdekeinkről lemondanánk... körülmektől előkészületek után a döntések meghozatala. Ez utóbbiak célja a megfelelő politikai, diplomáciai, gazdasági és esetleg katonai lépések időbeni és összehangolt alkalmazása.”¹²

2. A XXI. SZÁZAD BIZTONSÁGI KÖRNYEZETE

2.1. A XXI. SZÁZAD KIHÍVÁSAI

2.1.1. A demográfiai robbanás és következményei

A globális kihívások közé tartozik a Föld népességének növekedése. Jelenleg több mint 7 milliárd ember él a Földön, de ez 2050-ig megkétszereződhet.¹³ (Lásd: 4. számú ábra.)

A legnagyobb gondot, Afrika és Dél-Ázsia igen gyors demográfiai növekedése és Európa népességének csökkenése okozza. A fejlődését az alábbi táblázat érzékelteti.

¹¹ ÁGH Attila: Konfliktusok háborúk p. 114. Lásd még: DEÁK P.: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok háborúk p. 14. „A válság, az államok, államcsoportok között kiéleződő feszült viszony a fegyveres konfliktus szintje alatt.”

¹² KŐSZEGVÁRI Tibor: A válságkezelés aktuális problémái p. 217. „A válságkezelés politikai reakciók modulálása ingatag helyzetben; a saját érdek, érték képviselője érdekében. Számos esetben jó politikai és diplomáciai lépések sorozata.”

¹³ KŐSZEGVÁRI Tibor.: A közép-európai térség... i. m. p. 31.

Vö: KENNEDY, PAUL: A XXI. század küszöbén (Napvilág Kiadó, Budapest, 1997.) p. 30. A Föld lakossága 2025-ben eléri a kb. 8,5 milliárd főt, 2050-re pedig eléri a 9,3 milliárd főt. A nők termékenysége Nigéria -Nyugat-Európa viszonylatában 7 : 1 (!). SHEENAN, JOHN J.: A XXI. század biztonságpolitikája In: Új Honvédségi Szemle 1997/5. p. 11. A Föld lakossága 2050-ben 9,83 milliárd fő lesz. A fejlett országokban 26, a fejlődő országokban 240(!) születés történik percenként.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A különböző országok demográfiai fejlődése			
Ország	Átlagéletkor 2010-ben (év)	Átlagéletkor 2030-ban (év)	Demográfiai fejlődési szakasz
Brazília	29	35	2000-2030
India	26	32	2015-2050
Kína	35	43	1990-2025
Irán	26	37	2005-2040
Oroszország	39	44	1950-2015
Japán	45	52	1965-1995
Németország	44	49	1950 előtt -1990
USA	37	39	1970-2010

Forrás: Global Trends 2030: Alternative Worlds a publication of the National Intelligence Council p. 24.

1. számú táblázat

A világot 2015-ben mintegy 7,2 milliárd ember lakja majd, azonban a világ népesedési arányának növekedése az 1985. évi 1,7 százalékról napjainkra 1,096 százalékra csökkent, 2015-ben pedig hozzávetőlegesen 1 százalék lesz.¹⁴

A városi lakosság aránya az 1950-es években 30%-ról 2030-ra 60 %-ot ér el. Ez azt jelenti, hogy a 8,3 milliárd főből 4,98 milliárd fő városban fog élni. A városi lét is hozzájárul ahhoz, hogy a középréteg aránya Közép- és Távol-Keleten 55-60 %-ra megemelkedik a világ összlakosságából.¹⁵ A demográfiai robbanás problémaköréhez – amely számos más biztonsági dimenzióra is hatással van – tartozik az államok számának radikális növekedése is. Ebből következően a nemzetközi rend fenntartása érdekében egyre több résztvevővel kell megegyezni, figyelembe venni érdekeiket, értékeiket, törekvéseiket. Amíg az 1816-1830-as időszakban közel 22 ország, addig az 1914-1940 között 65, és az 1970-77-es időszakban 140 szuverén állam volt jelen a nemzetközi porondon, melyek száma jelenleg 193.¹⁶ A helyzetet jól jellemzi az alábbi idézet: „A mi nemzedékünk legfőbb nehézsége

¹⁴ Global Trends 2015 i. m. p. 25. ; Lásd még: Zur Lage der Welt (Der Fischer Atlas, Frankfurt am Main, 2000.) p. 14-17.

¹⁵ Egyes afrikai országokban az AIDS¹⁵ terjedése következtében lassul majd a népesség szaporodási üteme, sőt vissza is eshet a viszonylag magas születési arányok ellenére is. Például Dél-Afrikában az előrejelzés szerint a lakosság száma a 2000. évi 43,4 millióról 2015-ig 38,7 millióra esik vissza. 1995-ben Afrikában 1 millió gyermek fertőződött HIV vírussal.. 2007-ben 1,8-2,3 millióan haltak bele 32,9 millió fertőzött a világon (2 millió 15 éven aluli) Forrás: „008-as ENSZ jelentés

(http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/HIVData/GlobalReport/2008/2008_Global_report.asp) (Letöltés ideje: 2013.10.15.) 2010-ben 1,2 millióan haltak bele a Szub-szaharai Afrikában, 1,9 millió újonnan fertőzöttet regisztráltak és 22,9 millióan élnek HIV/AIDS fertőzéssel. (Forrás: <http://www.avert.org/worldstats.htm>) (Letöltés ideje: 2013.10.15.)

¹⁶ 193 szuverén állam alatt az ENSZ tagállamait értjük, de mindenképp érdemes megemlíteni a nem tagállam, de megfigyelő státusú Palesztinát és a Vatikánt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

abban rejlik, ... hogy gazdaságunk és politikánk soha nincs összhangban egymással. Politikai síkon... továbbra is 60-70 szuverén nemzeti államra oszlik, de a nemzeti egységek mind kisebbek és számosabbak s nemzeti öntudatuk egyre elevebb. A két ellentétes irányzat közötti feszültség... mindig is számos koccanáshoz, súrlódáshoz, összeütközéshez vezetett.¹⁷ A feszültségek rendezésének esélye szoros összefüggésben van a demokratizálódási folyamattal. Ha ez a folyamat kezdeti stádiumban van, illetve kiteljesedését a környezeti folyamatok hátráltatják, akkor jelentősen csökkenhet a békés rendezés lehetősége. Az államok nagy száma ellenére 1980-ban az országok 29,5%-a, 1986-ban 32,6%-a volt gyakorlatilag is demokratikus berendezkedésű.¹⁸ A biztonsági fenyegetések egyik legveszélyesebb kategóriája a „széteső államok”. ez azt mutatja, hogy az ország központi vezetése, államhatalma felbomlik, nem egyedül uralja az erőszak monopóliumát, nem képes többé megvédeni a polgárait, nem képes a biztonságot és a stabilitást garantálni. Az alábbi táblázat azt mutatja, hogy egyes országoknak 2030-ra mekkora esélye van az állami hatalom megtartására. Egyes országok esetén a nemzeti- vallási ellentétek, a polgárháborúk, a fegyveres konfliktusok, az atomfegyverek birtoklása a helyzetet tovább élezi. (Lásd: 2. számú táblázat.)

A széteső államok sorrendje 2008-ban és 2030-ban			
Sorrend	2008	2030	Megjegyzés:
1.	Burundi ⁴	Szomália ³	A szétesés folyamatát erősítő tényezők: 1. Polgárháború, terrorizmus; 2. Atomfegyvert birtoklása; 3. Kalóztevékenység; 4. Vallási- etnikai ellentétek; 5. Humanitárius katasztrófa.
2.	Jemen ⁴	Burundi ⁴	
3.	Szomália ³	Jemen ^{1,4}	
4.	Afganisztán ¹	Uganda ⁴	
5.	Uganda ⁴	Afganisztán ¹	
6.	Mali ⁴	Mali ⁴	
7.	Kongói Demokratikus Köztársaság ⁴	Kongói Demokratikus Köztársaság ⁴	
8.	Kenya ⁴	Kenya ⁴	
9.	Haiti ⁵	Nigéria ⁴	
10.	Banglades	Pakisztán ^{2,4}	
11.	Pakisztán ^{2,4}	Csád ⁴	
12.	Etiópia ^{4,5}	Niger ⁴	
13.	Nigéria ⁴	Haiti ⁵	

¹⁷ KENNEDY, Paul: A XXI. század küszöbén i. m. p. 305.

¹⁸ FORDROM, Erhardt – POHLMAN, Hartmut: Europäische Sicherheit nach dem Ende des WAPA p. 156.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A széteső államok sorrendje 2008-ban és 2030-ban

14.	Niger ⁴	Etiópia ^{4,5}	
15.	Csád ⁴	Banglades ⁴	

Forrás: Global Trends 2030: Alternative Worlds a publication of the National Intelligence Council p. 18.

2. számú táblázat

A kutatók az első főbb ütközőpontként említik az egy főre jutó földterület nagyságát. Míg a Föld területéből Kr.e. 7000-ben 15 km² állt egy személy rendelkezésére, addig ez a terület ma 0,043 km²-re csökkent.¹⁹

A különböző népcsoportok, nemzetiségek, vallási csoportok sokszínűségét jól jellemzi a következő egyszerűsített példa. Ha a világ egy százfős falu volna, akkor abból:

- hetvenen lennének nem fehér bőrűek;
- hetvenen nem tudnának olvasni;
- ötvenen szenvednének alultápláltságtól;
- csak egynek lenne felsőfokú végzettsége;
- hetvenen lennének nem keresztények.²⁰

Magyarországra vonatkozó előrejelzések, adatok a természetes szaporodást 1995: -3,1 ezrelék; 1998: -4,3 ezrelék; 2001: -3,4 ezrelék; 2011: -4,1 ezrelékre prognosztizálták. A magyar nők termékenységi rátája: 2000-ben 1,71 volt, míg 2011-ben ez az érték 1,24-re süllyedt. Hazánkban a várható élettartam férfiaknál 70,5, nőknél pedig 78,1 év. A magyar nemzetiségűek száma a szomszéd országokban a következők szerint változott 2001 óta: Ukrajnában 156 000-ről 141 000-re, Romániában 1 435 000-ről 1 238 000-re, a Szerbiában 339 000-ről 253 899-re, Horvátországban 16 500-ről 14 048-ra, Szlovéniában 8500-ről 6000-re, Ausztriában: 6950-ről 6800, Szlovákiában 520 000 főről 458 467 főre csökkent.²¹ (Lásd: 5. számú ábra.)

Az ország vallási felmérései adatai azt mutatják, hogy a lakosság 74,4%-a keresztény, 19,5 %-a protestáns, 0,1 5-a ortodox, 0,1 5 zsidó felekezethez tartozónak vallotta magát. a nem vallásosak aránya 14,55.^{22,23}

A többkomponensű hatalom mutatói alapján 2030 lesz a váltópont a fejlett (OECD) és a fejlődő országok sorrendjében. 2030-tól az USA, Japán és Európa országai lefelé haladnak a listán, míg India Kína, Oroszország stagnálása mellett felfelé indulnak.

¹⁹ KÖSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség... i. m. p. 32. Vö: Weißbuch p. 33.

²⁰ SHEENEN, John J.: A XXI. század... i. m. p. 12.

²¹ KSH, 2001. www.ksh.hu; letöltés: 2013. 12. 01.

²² Forrás: KERTESI Géza.- KÉZDI Gábor.:A cigány népesség Magyarországon, Socio-Typo, Budapest, 1998. p. 120-150.

²³ /Forrás: KSH, 2011. www.ksh.hu (Letöltés ideje: 2013. 10. 30.)

2.1.2. Az energiahordozók kimerülése

A Föld erőforrásai csak meghatározott ideig biztosítják az emberiség szükségleteit, emiatt szükséges számba venni a Föld erőforrásait. Különös tekintettel a világ élelmiszer- és energia- ivóvíz tartalékaira, s ezzel összefüggésben megvizsgálni a várható környezet-szennyezés mértékét. Az emberiségnek szembe kell néznie az öfenntartás alapjait biztosító energiahordozó készletek gyors kiapadásával. A gáz 69 évig, az olaj 79 évig – más források szerint 92 évig –, a barnaköszén 173 évig, a feketeköszén 102 évig áll az emberiség rendelkezésére. Ezek elfogyása után új energiahordozókra lesz szükség.²⁴ (Lásd: 7. és 9. számú ábrák.)

A nukleáris energia rendszerbe állítása lassította az energiahordozók kiaknázásának ütemét, de számtalan újabb, megoldatlan kérdést vetett fel. A világ atomreaktorainak száma folyamatosan növekszik (napjainkban kb. 440), s ebből közel 20-30 db Csernobil típusú, amelyeknél fokozott lehet az emberi vagy technikai okból bekövetkező balesetek valószínűsége.²⁵ Az ország területén található primer energiahordozók az ország energiaigényének 50%-át adják. A nukleáris energiatermelést is figyelembe véve az ország villamos energia függőségi mutatója 60%. Az energiahordozóban az importunk 2012-2013-ban 78,2%, 2021-2022 93,3% lesz földgáz tekintetében, összes energiafüggőségünk 62,5 %.²⁶

A világ kőolaj tartalékainak 56,6%-a, a földgáz 40,6%-a a Közel-Keleten találhatóak. Felhasználást tekintve a legnagyobb importra Észak-Amerika, Ázsia területén lévő országok szorulnak.

²⁴ OPITZ, Peter J.: Weltprobleme p. 124-126.

²⁵ A hazai lakosságra potenciális veszélyt jelentő atomerőművek és atomreaktorok áttekintése: A Paksi Atomerőmű Rt területén 4 darab egyenként 1375 MW hő- és 440 MW villamos teljesítményű nyomottvízes, V-213 típusú reaktor blokk üzemel. A Központi Fizikai Kutató Intézet kutatóreaktora 1986 és 1990 között rekonstrukción esett át. A kutatóreaktor aktív zónájának hőteljesítménye 10 MW. A Budapesti Műszaki Egyetem Nukleáris Technológiai Intézet tanreaktora aktív zónájának a hőteljesítménye 0,1 MW. Az országhatár 50 kilométeres körzetében lévő működő, építés vagy tervezés alatt álló atomerőművek az alábbiak: A Szlovák Köztársaságban Bohunice körzetében 4 darab nyomott-vízes blokk üzemel, amelyekből 2 darab V-230 típusú és 2 darab V-2213 típusú. A V-230 típus nem felel meg az érvényes biztonsági előírásoknak. Mahovce település mellett 4 darab V-213 típusú blokk üzembe helyezése folyik, Kecerovice körzetében 2 darab VVER-1000 típusú blokk építését tervezik. /Forrás: DAMJANOVICH Imre - RADVÁNYI Lajos: A Magyar Köztársaság környezeti biztonsága (Védelmi Tanulmányok a Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet időszakos kiadványa, Charta Press Kft, Budapest, 1997.) p. 36-40./

²⁶ ZSUGA János: Magyarország energiabiztonsága, előadás az „Energiabiztonság, nemzetbiztonság” konferencián Budapest, NKE, 2012. 11. 25.

2.1.3. Az élelem, a víz és a természeti erőforrások problémája

Természeti erőforrások és a környezet

A demográfiai robbanás miatt a növekvő lakosság élelmezése egyre nagyobb gondot jelent. A Földön a megművelhető földek 20%-a jó, 6%-a közepes, 34%-a gyenge termőképességű, 40%-a terméketlen.²⁷ Ennek következtében Ázsiában és Afrikában 700-800 millió ember alultáplált.²⁸ 1990-1997 között az éhezõ gyermekek száma Pakisztánban 38%, Indiában 53%, Indonéziában 34%, Bangladesben 56%, Nigériában 36%, Nigerben 36%, Maliban 27%.²⁹ Az általános élelmiszer-termelés elegendõ lesz a szaporodó népesség táplálásához, azonban a hiányos infrastruktúra és elosztás, a politikai ingatagság és a krónikus szegénység rosszul tápláltsághoz vezet Afrika Szaharán túli térségeiben. Egyes országokban az éhínség lehetősége megtorló kormánypolitikákhoz vagy belső konfliktusokhoz vezet. A tartós, globális gazdasági növekedés a lakosság szaporodásával párosulva majdnem 50 százalékkal növeli az energia iránti igényt a következõ 15 évben. A teljes olajszükséglet, amely 2000-ben naponta hozzávetõlegesen 75 millió barrelt tett ki és 2011-re meghaladta a 88 millió barrelt,³⁰ 2015-ben meghaladhatja a 100 millió barrelt. (1 barell = 163,66 liter) A következõ 15 évben a földgáz fogyasztása gyorsabban növekedhet minden más energiaforrásnál, ami jórészt annak lesz tulajdonítható, hogy Ázsiában a gázfogyasztás megháromszorozódhat.³¹

Élelmiszer

A mezõgazdasági technológiában elért haladásnak köszönhetõen a világ gabonatermése és készlete 2015-ben elegendõ lesz a világ növekvõ lakássága szükségleteinek kielégítésére. Azonban az élelmiszer általános elégségessége ellenére az elosztás és az elérhetőség problémái fennmaradnak. A krónikusan éhezõ emberek száma a Szaharán túli Afrikában több mint 20 százalékkal növekszik az elkövetkezõ 15 évben.³² Az ENSZ adatai szerint a mezõgazdasági termelés 1961 óta megkétszerezõdött, sõt a fejlõdõ országokban több mint háromszorosára nõtt. A napi tápanyagbevétel ezekben az országokban 2650 kalóriát tett ki, de az éhezõk száma továbbra is magas. Az 1971-es közel 920 millióról 1997-ig 792 millióra csökkent, 2030-ig pedig várhatóan 400 millió alá esik.³³

²⁷ MÜLLER, Harald: Konflikt – eine Betrachtung In: Truppendienst, 1993/1 p. 5.

²⁸ FÜLÖP Imre: A biztonságot veszélyeztetõ tényezõk p. 80. Vö: Weißbuch p. 33. „Manapság közel 1 milliárd ember alultáplált, naponta 40 000 gyermek hal éhen.”

²⁹ Zur Lage der Welt, Der Fischer Atlas, Frankfurt am Main, 2000. p.17.

³⁰ CIA – The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html> [letöltve: 2013. 09. 23.]

³¹ Global Trends 2015 i.m. p. 6-7.

³² Global Trends 2015 i.m. p. 9-10.

³³ LOMBORG, Björn.: The skeptical Environmentalist, Cambridge University, 2001. p. 123.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Víz

Az élelmezési problémakörével³⁴ szoros összefüggésben van az ivóvízkészlet feltárásának és elosztásának kérdésköre. A bolygónk vízkészleteinek csak a 2,5 %-a az ember számára hasznos édesvíz. Ennek is 69%-a gleccserekben és a sarkkörök állandó hó és jégtakaróban van, további 30%-ot pedig olyan földalatti vízkészletek rejtjenek, melyekhez egyelőre vagy lehetetlenség hozzájutni vagy kiaknázásuk túl energia- és költségigényes lenne. A Föld összes vízkészletének fennmaradó 1%-át kezelhetjük csak olyan megújuló természeti erőforrásként, amely az esőzések alkalmával a talajba szivároghva felfrissíti a föld alatti vízkészleteket, összegyűlik a folyókban és tavakban illetve elpárologva visszakerül a légkörbe újabb esőzéseket produkálva.³⁵ Ez a fennmaradó egy százalék elég kevés mennyiség ahhoz képest, hogy - figyelembe véve a népesség növekedésének ütemét is – hozzáférhetőségének és minőségének biztosítása minden állam alapvető nemzeti érdeke kell, hogy legyen. Ráadásul az esőzések hiánya következtében az olyan tradicionálisan száraz területeken, mint a Közel-Kelet, Észak-Afrika, Közép-Ázsia, Közép-Amerika, a vízzel kapcsolatos kérdések hatványozottan jelentkeznek. Itt mindjárt el is érkeztünk az édesvíz készletek körül kialakuló két lehetséges probléma alapvető típusához: *a hozzáférhető vízkészletek növekvő hiánya és szennyezése, valamint a víz elosztása körüli viták.*

Ez távolról sem elhanyagolható szempont, hiszen a Közel-Keleten konfliktusforrásként jelentkezik. Igaz, hogy a víz Földön a legnagyobb mennyiségben található természetes anyag, de az emberi fogyasztásra alkalmas édesvízkészlet ennek töredéke, mintegy 2 %. A világ lakosságának közel negyede küzd ivóvíz-ellátási gondokkal.³⁶ 2025-ben – 2,4-3,4 milliárd ember – olyan országokban fog élni, amely „víz-stresszes” (water-stressed), azaz az egy főre eső mennyiség nem éri el az 1 700 köbmétert évente. Többnyire afrikai, közel-keleti, dél-ázsiai országokról és Észak-Kínáról van szó. Lásd a 8. számú ábrát, pirossal és vörös színnel jelölt térségek.

A „harmadik világ” országaiban összesen 1,2 milliárd ember nem jut megfelelő minőségű édesvízhez. A növekvő ipari és mezőgazdasági fogyasztás és a globális felmelegedés káros hatásai számos régióban gyorsabban merítik ki a tiszta édesvízkészleteket, mint ahogy azok meg tudnának újulni.³⁷ Világszerte 214 főbb folyórendszeren osztozik két vagy több állam, ezek legtöbbször megosztási viták tárgyát képezik.³⁸ Annak ellenére, hogy az államhatárokon áthaladó folyókkal kapcsolatos nemzetközi jogszabályok világos és egyértelmű normákkal rendelkeznek a parti országokra vonatkozóan, az ellentétes érdekek

³⁴ Zur Lage der Welt, Der Fischer Atlas, Frankfurt am Main, 2000. p. 22-24.

³⁵ BENEDICK, Richard E.: i. m., p. 10.

³⁶ KÖSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek p. 33. Vö: Weißbuch p. 33. „A világ lakosságának 40%-a vízellátási gondokkal küzd.”

³⁷ HVG, 2000. február 19. p. 9-17.

³⁸ HAUGE, Wenche és ELLINGSEN, Tanja: Environmental Change and Civil War: A Multivariate Approach, p. 7.; Internatoinal Peace Research Institute, Oslo, 1996. (nem publikált)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

miatt számos esetben ezek nem érvényesülnek. Mind a felszíni, mind a földalatti vízkészletek elosztásából származó konfliktusokra jó példákat szolgáltatnak a Közel-Kelet (a Jordán, a Nílus, a Tigris és Eufratesz).

2. 2. A XXI. SZÁZAD KOCKÁZATAI

2.2.1. A migráció és a vele összefüggő kockázatok

Nemzetközi tendenciák

A világ több mint 7 milliárdos népessége gyarapszik és fiatalodik: 2050-re megközelíti a 9,3 milliárdot. A népességnövekedés több mint 95%-át a fejletlen országok adják. A fejlett országok a következő évtizedekben megtartják jelenlegi, mintegy 1,2 milliárdos lélekszámukat a világ növekvő népességében. A világban kialakult fejlettségi különbségek, konfliktusok és katasztrófák hatására a migráció több mint 150 millió embert érint világszerte. Bár a migráció volumene növekedett, a világ népességének csak kevesebb mint 3 %-a élt egy évnél hosszabban hazáján kívül. A kutatások világszerte a migrációs nyomás erősödésére számítanak. (Lásd: 10. számú ábra.)

A migráció tovább globalizálódik: egyre több országot fognak érinteni a migrációs mozgások. Az EU-ban a születések száma a világháború óta 1999-ben volt a legalacsonyabb. Az Unió lakossága közel 1 millió fővel gyarapodott, de ebből a természetes szaporulat csak 266 ezer főt tett ki, míg a bevándorlás 711 400 főt. Az EU jelenlegi tagállamaira vonatkozó előrejelzés szerint a lélekszám 2005-ben éri el a csúcspontot 376 millióval, majd 2050-ig több mint 45 millió fővel 331 millióra csökken. Az EU államai 1950-ben a világ lakosságának 12%-át adta, ma 7,2%-át teszi ki, 2050-ig pedig 4%-ra csökken. A leggyorsabban öregedő ország Olaszország, ahol a 65 éven felüliek aránya már 10 év múlva meghaladja a 30%-ot, 20 év múlva a 36%-ot, míg Németországban 27,7%, illetve 30% lesz.³⁹

Európai migrációs trendek

Az EU-ban a népességszám csökkenését ellensúlyozó, legális migráció az 1980-as évek folyamán érte el a legmagasabb szintet. Jelenleg a migráció jelentős részét a korábbi migrációs hullámok nyomában lezajló családdegyesítések teszik ki. A mintegy 11 millió regisztrált, Európában élő nem EU-állampolgár többsége Németországban (5 millió), Franciaországban (2,25 millió), az Egyesült Királyságban (1 millió), Hollandiában (500 ezer), Olaszországban (500 ezer) és Belgiumban (közel 400 ezer) él. A bevándorlók legnagyobb része a nem EU-tag mediterrán országokból érkezett. Az illegális vándorlásról nincsenek pontos

³⁹ Központi Statisztikai Hivatal – Magyarország 2011, www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf, [letöltve: 2013. 09. 24.]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

adatok. Becslések szerint 1998-ban 3 millió körül alakult az illegálisan bevándoroltak száma Európában, szemben az 1991-re becsült 2 millió személlyel.

Magyar kilátások

A jelenlegi migrációs trendek fennmaradását feltételezve 2020-ban 9,2 és 9,5 millió között, 2050-ben 7,5 és 8,7 millió között alakul majd. Ahhoz, hogy a népesség lélekszáma 2050-ben 10 millió maradjon, vagy az évezred elején egyszeri 1,4 millió, vagy évenként folyamatosan 30 000 fő körüli – tehát a jelenlegi beáramlást hatszorosan meghaladó – betelepülésre lenne szükség. Mindkét csökkenő tendencia - az élve születéseké és a mortalitásé együttesen - a társadalom elöregedését mozdítja elő. A 65 éven felüliek aránya a mai 16,9%-ról, 2020-ig elérheti a 20,5%-os értéket. Ezért 2010 után az eltartó képesség tartósan kedvezőtlen alakulására kell berendezkedni. A termékenység csökkenéséből és az életkor növekedéséből eredő elöregedési folyamat az aktív korú népesség számának a csökkenését eredményezi. Az aktív korúak számának csökkenése gyengébb eltartó képességet és szűkülő munkaerő potenciált jelent. Az öregedési index – vagyis a felbillent demográfiai egyensúlyt jelző mutató – szerint 2012. január 1-jen száz gyermekkorúra közel 117 65 évesnél idősebb jutott, szemben az egy évvel korábbi 115-tel. Az idős népesség eltartottsági jelzőszáma – amely az idősök számát a 15–64 évesek arányában fejezi ki – 24,6%, mely az előrejelzések szerint 2050-re megkétszereződhet. Számítások szerint akkor a magyar és az uniós átlag közel azonos lesz – annak fényében is, hogy jelenleg az unióban kedvezőtlenebb, mint Magyarországon.⁴⁰

Jelenleg a bevándorlók nagyobbrészt magyarok. A Magyarországra irányuló migráció legjellemzőbb sajátossága, hogy a bevándorlók elsősorban a környező országok magyar nemzetiségű állampolgárai közül kerülnek ki. A nemzetközi migrációból származó népességnyereség 2011-ben kissé meghaladta az előző évi értéket (1,7 ezrelék). 2012. január 1-én több mint 200 ezer külföldi állampolgár tartózkodott Magyarországon, túlnyomó többségük román, ukrán, szerb és német. A népesség 2,1%-a külföldi. Magyarország az Európai Unión belül alacsony, de pozitív nemzetközi migrációs egyenlegű országok közé tartozik.⁴¹

2.2.2. A fegyverkereskedelemből fakadó problémák

A védelmi jellegű technológiák gyorsan fognak fejlődni a következő 15 évben, megkülönböztetett tekintettel a nagy pontosságú fegyverekre, információs rendszerekre és kommunikációra. A szóban forgó technológiák fejlesztése és összehangolt alkalmazása elsősorban a fejlett országokra, különösen az Egyesült Államokra lesz jellemző. A technikai és műveleti integráció nagy költségei és bonyolultsága következtében kevés nemzet fog ki-

⁴⁰Központi Statisztikai Hivatal – Magyarország 2011, www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf, (Letöltés ideje: 2013. 09. 24.)

⁴¹Központi Statisztikai Hivatal – Magyarország 2011, www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf, (Letöltés ideje: 2013.10.15.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

emelkedő prioritást biztosítani az ilyen természetű katonai technológia hazai fejlesztésének. A globális védelmi kiadások – az USA-t nem számítva – jelentős mértékben csökkentek az 1980-as éveket követően, majd az ezredfordulót követően újra növekedésnek indultak. Ez a növekedés – a gazdasági válság hatására – jelenleg megtorpanni látszik. A „katonai modernizáció számlái”, különösen a beszerzésben igen magasak voltak. Ugyanebben az időszakban a globális fegyverpiac 50 %-kal csökkent. A 10 legnagyobb fegyver exportőr (millió USA dollár) 2012: USA 8 760, Oroszország 8 003, Kína 1 783, Ukrajna 1 344, Németország 1 193, Franciaország 1 139, Nagy-Britannia 863, Olaszország 847, Hollandia 760, Spanyolország 720.⁴² A legnagyobb 10 importáló ország (millió USA dollár) 2012: India 4 764, Kína 1 689, USA 1 297, Törökország 1 269, Pakisztán 1 244, Egyesült Arab Emírségek 1 094, Dél-Korea 1 078, Szaúd-Arábia 923, Ausztrália 889, Marokkó 790.⁴³

A fegyverek exportja akkor eredményezheti egy térség biztonsági stabilitásának felboulását, ha a meglévő katonai erőegyensúly megbontását idézi elő. A válságövezetekbe irányuló fegyverek gyakran fegyverkezési spirált indítanak el, ami a térségben a feszültség fokozódását, a katonai erő alkalmazásának lehetőségét vetíti előre.

A világűr hozzáférhetősége. Az USA vetélytársai és ellenségei felismerik, hogy a világűr igénybevétele milyen fontos az USA-hadereje számára és 2015-ig megkísérik, hogy ellensúlyozzák a világűr USA általi uralását. Továbbá sok ország kifejleszti a képességeket az USA űrbeli eszközeinek a semlegesítéséhez, különösen a földi létesítmények elleni csapásokkal, elektronikai hadviseléssel, bénítással és megtevesztéssel. Ilyen országok lehetnek 2030-ig India, Kína, Oroszország. 2015 után néhány országnak olyan űreszközök elleni technológiái lesznek, mint a tökéletesített űrbeli célkövetés, jelzavarás, és olyan irányított energiájú fegyverei, mint az alacsony energiájú lézerek.

2.2.3. Az etnikai és vallási ellentétek hatásai

Az újonnan alakuló biztonsági rendszerben felszínre törtek a nemzeti és etnikai vallási ellentétek is. Ezek megjelenésének elsődleges oka a két Világháborút követő békeszerződések anomáliáiból eredeztethető.⁴⁴ Közvetlen folyamányai a kisebbségek elnyomása, jogaik korlátozása, kultúrájuk, nyelvük háttérbe szorítása. Amíg a hidegháború alatt ezeket az ellentéteket a központi akarat és erő háttérben tarthatta,⁴⁵ addig a blokkrendszer felbomlása után ezek az elfojtott törekvések elemi erővel próbáltak érvényesülni. A környező országok megalakuló új államai (öt), magukban hordozták a megkésett államisággal és

⁴² Forrás: SIPRI Database, Arms exports, 2012. <http://www.sipri.org/databases/armstransfers>, Military Balance 2013. (Letöltés ideje: 2013.10.25.)

⁴³ Forrás: SIPRI Database, Arms exports, 2012. <http://www.sipri.org/databases/armstransfers>, Military Balance 2012, 2013. (Letöltés ideje: 2013.10.25.)

⁴⁴ KÖSZEGVÁRI Tibor. : A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek p. 34.

⁴⁵ HOBSBAUN, Erich J.: A nacionalizmus kétszáz éve (Előadások) (Maecenas Kiskönyvtár, 1997.) p. 211.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

instabilitással kapcsolatos mindazon ellentéteket, amelyek a demokratizálódási folyamatok kerékkötői lehettek. Ezek a történelmi léptékű változással együtt járó „gyermekbetegségek” nem megkerülhető jellemzői a korábban keleti orientáltságú országok átalakulási folyamatainak. Mindezek a szélsőséges, nacionalista csoportok térnyerésének kedveztek.

A közép- és kelet-európai térségben az anyaország határain kívül élő etnikai, nemzetiségi csoportok lélekszáma közel 50 millió fő. Ebből 25 millió orosz, közel 3 millió magyar.⁴⁶

Másrészt az új államok azonosságtudatuk, azaz létük meghatározását minden más folyamatnál előbbre valónak tartják. Ezen törekvéseiket olyan erősen kívánják érvényre juttatni, hogy adott esetben a társadalmi és gazdasági folyamatok is másodlagos szerepet játszanak. A délszláv háború jól érzékeltette az önmeghatározás – akár fegyverrel történő – érvényesítésének szándékát. *”Létük mindennapját kitöltötte a közösségért való egzisztenciális félelem, félni egymás nyelvétől, fájától, véleményétől.”*⁴⁷

Harmadsorban a reménytelennek tűnő általános gazdasági elmaradottság és a gazdasági struktúra rugalmatlanságából következő kilátástalanság tovább erősíti a nemzetiségi és etnikai feszültségeket. A többé-kevésbé homogén gazdasági erőforrás-eloszlás megbomlása úgyszintén a nézeteltérések kiéleződéséhez vezetett. Különösen Jugoszlávia szétesése kapcsán volt nyomon követhető, hogy az eltérő fejlettségű tagközösségek egyenetlen fejlődésükkel tovább fokozták az etnikai, vallási, nemzetiségi problémákat.⁴⁸ Az elmaradottak helyzetük miatt, a fejlettebbek a számukra igazságtalannak tűnő elosztási rendszer miatt érezték tarthatatlannak a szövetséget. Az etnikai konfliktusok súlyos veszélyeket hordozhatnak magukban, mivel a gyakran hosszú ideig felszín alatt lappangó feszültségek – adott politikai környezetben – elementáris erővel érvényesülhetnek és polgárháborúkat, etnikai terrorizmust, népiirtást, a határok megkérdőjelezését eredményezhetik, melyek következtében egész régiókat tehetnek hosszú időre instabillá.⁴⁹ A vallási fanatizmusból adódó problémákat az iszlám fundamentalizmus térnyerésével ábrázolhatjuk a legjobban.⁵⁰ A modern iszlám irányzatok útkeresése mellett civilizációjuk négy fő előretérési irányját kell a többi kultúrának figyelembe venni. (Lásd: 11. számú ábra.)

⁴⁶ FÜLÖP Imre: A biztonságot veszélyeztető tényezők In: Biztonságpolitika (szerk: GAZDAG Ferenc) p. 84.

⁴⁷ BIBÓ István: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága In: BIBÓ ISTVÁN: Válogatott tanulmányok II. (Magvető Kiadó, Budapest, 1977.) p. 220.

⁴⁸ KENNEDY, Paul: A XXI. század küszöbén i. m. p. 129.; BRETTNER Zsolt- DEÁK Ágnes: A nacionalizmus Eszméje a politikában (Tanulmány Kiadó, Pécs, 1995.) p. 9-39 „A nacionalizmus egyrészt, mint a nemzetek kialakulásának folyamata, másrészt, mint nemzeti érzés, harmadszor, mint a nemzeti status elérését vagy fenntartását politikai célként maga elé tűző mozgalom, negyedszer tágabb értelemben vett ideológia.” HOBBSBAUN, Erich. J.: A nacionalizmus i. m. p. 24; p. 221; p. 223; BALOGH András: A nemzeti kisebbségekkel összefüggő konfliktusok In: Külpolitika 1997/tavaszi p. 3; 6; RÜHLE, Höppner J.: Gefahr durch ethnische Konflikte In: Europäische Sicherheit, 1997/1. pp. 18-22.

⁴⁹ KARDOS Gábor.: Megoldhatóak-e az etnikai konfliktusok? In: Külpolitika 1995/tavaszi p. 61.

⁵⁰ Adatok az iszlám világ népességéről:

A világ lakosságának 22,74%-a, és minden 5. fegyverben tartott katona muszlim, a hívők száma egyes források szerint megközelíti a 2 milliárd főt. Becslések szerint Európa teljes területén ma 42,7 millió muszlim él, ezen belül az Európai Unió 27 tagállamában 20,4 millió. Annak ellenére, hogy az arabság

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Az első, az egykori Szovjetunió déli területén lévő országokban, ezen belül főként a Kaukázus népeire valamint Kazahsztánra vonatkozik. A másik jelentős terjeszkedési irány Észak-Afrika, ahol a terrorista akciók száma és intenzitása, valamint a lakosság iszlamizációja erősödött fel. Ennek a fő iránynak a mellékága lehet az Afrikai kontinens déli területeire való erőszakos vagy kulturális, vallási behatolás lehetősége. A harmadik irányt az Európában diaszpóraszerűen letelepedő muszlim közösségek jelentik. A negyedik India, Indonézia irányában erősödik a közeljövőben.

Theoretikus szempontokat figyelembe véve az iszlám vallás elválaszthatatlan a politikától. Amennyiben az arab és iszlám országok (Közel-Kelet és Észak Afrika) valamint az európai államok és nemzetközi szervezetek (ENSZ, NATO, EBESZ) politikai, gazdasági és kulturális érintkezéseivel és a felmerült biztonsági kihívásokkal kívánunk foglalkozni, elengedhetetlen az iszlám vallás mélyreható ismerete. A hagyományos muszlim gondolkodás a világot két részre bontja: a béke házára, amely az iszlám házának is nevezhető (*dár al-iszlám*), valamint a háború házára (*dár al-harb*), amely azokat a területeket foglalja magába, ahol az iszlám nem hivatalos állami vallás. A szent háború, amelyet a köznyelv dzsihádként ismer, minden hithű muszlim számára kötelező a „háború házaként” tartott területek ellen. Mielőtt a muszlim hadak a történelem folyamán bevonultak egy ország területére, felajánlották számukra a választás lehetőségét a béke (*szalám-iszlám*) valamint a háború (*harb*) között. Ha nem tértek át vagy fizettek adót, akkor a háborút választották az előrenyomuló muszlim hadsereggel szemben. Ennek a rendszernek a következtében az iszlám vallás könnyen hatolt be a környező birodalmakba egészen a nagy hódítások befejezéséig.

Amennyiben az iszlám politikai oldalát tanulmányozzuk, nem szabad elfelejtenünk a dzsihád intézményét. A szent háború (*dzsihád*) a muzulmánok egyik kötelezettsége, az Isten akaratából a hitetlenek ellen folytatott háború a muzulmán hódítások eszmei megalapozását szolgálta, miszerint a harcnak a Próféta vallásának terjesztését kell szolgálnia. Ebben a rendelkezésben viszont egyértelműen megnyilvánul az iszlámnak egyszerre vallási és politikai jellege, s az a tény, hogy a Próféta nem csak egy vallási mozgalmat és egy

létszáma folyamatosan növekszik, a növekedés üteme lelassult, értéke 2010-ben „mindössze” 1,78% volt, szemben a '80-as évek 3-3,5%-es átlagával. A népességrobbanás az arab világban is lezajlott, és a 20. század utolsó évtizedére leállt. Az arab népesség túlnyomórészt fiatalokból áll: a 15 év alattiak aránya átlagosan 30% körül mozog, nem ritkán meghaladja azt (bár ez az arány az 1990-es évek elejéig még 45% körül mozgott). A 15–65 év közötti korosztály aránya 2010-re elérte a 64%-ot. Ennek megfelelően az arab társadalmakban a 65 év feletti aránya viszonylag alacsony: 4,5%. A világ köölajtartalékainak jelentős részével rendelkeznek: tartalék 57%-ot, felhasználásuk csak 3-4%-ot tesz ki.

/Forrás: Afrika és a Közel-Kelet földrajza (Szerk.: PRÓBÁLD Ferenc) ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest, 1996., 278. p.; ROSTOVÁNYI Zsolt: Mit kell tudni az iszlámról? (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1983.) p. 239., KENNEDY Paul.: A XXI. század küszöbén i. m. p. 390-397.; Officina Világévkönyv 94/95. (Officina Nova, Budapest, é. n.) p. 15-517.; The Military Balance 2001/2002. (The International Institute for Strategic Studies 2002.) p. 200-265.; N. RÓZSA Erzsébet – Demográfia, migráció, urbanizáció – a globalizáció „politikamentes” folyamatai. Az arab társadalom az „arab tavasz” előestéjén, In.: Külügyi Szemle, 11. évf. 1. szám, 2012, p. 72–83.; CIA – The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html> (Letöltés ideje: 2013. 10. 15.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

vallási közösséget hozott létre, hanem egy olyan államiság alapjait is megteremtette, amely a későbbiekben a szervezett rablóháborúk sorozatában, a hódításokban teremtette meg földrajzi terjeszkedésének kereteit, a vallás és politika mindenkor szoros egységében. Modernebb értelemben a dzsihád szó nem csak a háborús küzdelemre utal, hanem „Allah útján való” küzdelmet is jelenthet.

Muszlimok száma a nyugat-európai országokban			
Ország	Összlakosság (millió fő)	Muszlimok száma (ezer fő)	Muszlimok aránya az összlakossághoz viszo- nyítva (%)
Németország	81,14	4 119 000	5
Franciaország	65,95	3 574 000	5,7
Nagy-Britannia	63,39	2 869 000	4,6
Hollandia	16,8	914 000	5,5
Belgium	10,44	638 000	6
Svájc	7,99	433 000	5,7

Forrás: *The Pew Forum: Muslim Networks and Movements in Western Europe, 2010*, The Pew Forum: Muslim Networks and Movements in Western Europe, 2010,
<http://features.pewforum.org/muslim/number-of-muslims-in-western-europe.html>
 [letöltve: 2013. 09. 24.]
 3. számú táblázat

2.2.4. A tömegpusztító fegyverek elterjedéséből adódó kockázatok

Az 1985-ös adatok szerint már olyan mennyiségű nukleáris fegyverzet halmozódott fel a világon, amellyel a Föld 67-szer elpusztítható. A nukleáris veszélyt növeli az a tény is, hogy a régebbi ötről (USA, Szovjetunió, Nagy-Britannia, Franciaország, Kína) 3-4 szeresére nőtt az ilyen fegyverekkel rendelkező vagy azok előállítására képes és törekvő országok száma.⁵¹

A kis és közepes hatótávolságú ballisztikus rakéták, különösen, ha tömegpusztító fegyvert hordoznak, már most is jelentősen fenyegetik az USA és NATO országok érdekeit, katonai erőit és a szövetségeseit illetve polgári lakosságát. Az Egyesült Államok és a világ 2015 után - ha nem lesznek nagy változások ezekben az országokban, fenyegetésekkel szembesül Észak-Korea és valószínűleg Irán részéről.

Az atomfegyverek száma a világban közel 17 300 darab.⁵²

⁵¹ KŐSZEGVÁRI Tibor: Hadviselés a XXI. században In: *Hadtudomány* 1999/1. p. 52.

⁵² SIPRI Database, Arms exports, 2012. <http://www.sipri.org/databases/armstransfers>, Frissítve: 2012. december 18. (Letöltés ideje: 2013.10.15.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Atomfegyverrel rendelkező országok listája

	Hadműveleti-hadászati	Hadműveleti	Tartalék/nem telepíthető	Katonai tartalékkészlet	Összes készlet
Oroszország	1 740	0	2 700	4 500	8 500
USA	1 950	200	2 500	4 650	7 700
Nagy-Britannia	160	n.a.	65	225	225
Franciaország	290	n.a.	?	300	300
Kína	0	?	180	240	240
India	0	n.a.	80-100	80-100	80-100
Pakisztán	0	n.a.	90-110	90-110	90-110
Izrael	0	n.a.	80	80	80
Észak Korea	0	n.a.	<10	<10	<10
Összesen	~ 4 100	~ 200	~ 5 700	~ 10 200	
Mindösszesen					17 300

Forrás: SIPRI Database, Arms exports, 2012. <http://www.sipri.org/databases/armstransfers>, Frissítve: 2012. december 18. (Letöltés ideje: 2013.10.15.)
4. számú táblázat

A tömegpusztító fegyvereken belül az úgynevezett „szegények atombombája” típusú biológiai és kémiai fegyverek is veszélyeztetik a világ biztonságát. A biológiai és kémiai fegyverek területén sajnos a „kis befektetés – nagy haszon” elve valósul meg, hiszen nagyon kevés ráfordítással lehet előállítani nagyon hatásos fegyvereket. Amíg 1 tonna hagyományos töltetű harci fejjel bevetett rakéta 5 halottat; 300 kg szarin ideggázzal 200-300 halotta, 30 kg Antrax nevű biológia töltetű harci fejjel 20 000-80 000 halottat eredményezhet egy bevetés.⁵³ (Lásd: 5. számú táblázat.)

A HAGYOMÁNYOS, A KÉMIAI, BIOLÓGIAI ÉS A NUKLEÁRIS FEGYVEREK HATÁSADATAI

		Hagyományos töltet (1 t robb. ag.)	Kémiai töltet (300 kg Szarin)	Biológiai töltet (30 kg Antrax)	Nukleáris töltet (20 kt)
Óvóhely nélkül	halott	5	200-3000	20000-80000	40000
	sebesült	13	200-3000	—	40000
Óvóhelyen	halott	2	20-300	2000-8000	20000
	sebesült	6	20-300	—	20000

(Megjegyzés: 1 rakétával (1 t) 30 fő km² népsűrűségű városra)
(Forrás: FETTER, Steve: Ballistic Missiles In: International Security 1997. p. 27.)
5. számú táblázat

⁵³ FETTER, Steve: Ballistic Missiles p. 27.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Az országok, amelyek ilyen típusú fegyverzettel rendelkeznek, nemcsak „elrettentő fegyverként” hanem fontos nyomásgyakorló eszközként is kezelik ezeket a fegyvereket.

A nukleáris energia békés felhasználásánál gondot jelent a kiégett radioaktív hulladék tárolása is. A paksi atomerőmű az éves teljesítménytől függően 45 tonna sugárzó hulladékot termel. A sugárzó anyagot 1989-1998 között (270-300 tonna) Oroszországba Majak üzembe került. 1992-1999 között 156 millió USA dollárért tudtuk csak a sugárzó anyagot elszállítani és tároltatni. A további időszakra, itthon megépített végleges tárolóba kerül a paksi atomhulladék.⁵⁴

2. 3. A XXI. SZÁZAD FENYEGETÉSEI

2. 3. 1. A kábítószer és az ellene való küzdelem

A nemzetközi kábítószer-kereskedelem mindig is szorosan kapcsolódott a szervezett bűnözéshez. Az Európai Unió költségvetése 1999-ben 120 milliárd USA dollár volt, ugyanabban az évben a kábítószer kereskedők és forgalmazók 800 milliárd dollár nyereséget könyvelhettek el. A kábítószeresek termesztése, gyártása és országhatárokon keresztül történő szállítása, majd széles körű elosztó hálózaton keresztül a fogyasztókhoz juttatása állandó, jól szervezett struktúrák nélkül nem végezhető el. A fegyveres erők számos különleges kiképzettségű alakulata küzd a különböző kábítószer terjesztő hálózatok ellen főként Dél-Amerikában, Ázsiában.

Hazánk helyzete

A kábítószer-fogyasztás növekedése az 1990-es évtized első felében indult meg. Visszaélés kábítószerrel gyanúja miatt 1991-ben 34, 1994-ben, 256 esetben indult eljárás. (Felderítés 2001: 106 eset ebből 40 belföldi, összesen 191, 741 kg. Forrás: VPOP) Alapvető változás következett be a jugoszláviai polgárháború éveiben, amikor ez az észak-déli útvonal nem volt járható, és a Törökországból kiindult szállítmányok jelentős részét Bulgárián, Románián, Magyarországon keresztül akarták Nyugat-Európába eljuttatni.

Egyes város környéki diszkók vendégei részére rendszeresen árusítottak Extasy-t és más, ún. „diszkódrogokat”. Egyes ismert drogdizskókban a kábítószer-fogyasztók számára ún. „Afterpartykat” is szerveztek.⁵⁵ Korábban az amfetamin és más szintetikus kábítószeresek előállítását magyarországi laboratóriumokban is megkísérelték és szerepet játszott az illegális import céljaira létrehozott lengyel, illetve svéd kapcsolat is, de később a hollandiai illegális import került előtérbe.⁵⁶

⁵⁴ VAJDA Éva- DUNAI Márton: Üzletfelezési idő In: Népszabadság 2002.08. 03. p. 21.

⁵⁵ KURDICS Mihály: A parti véget ér... Egy Bács-Kiskun megyei kábítószerparti felszámolása. In: Belügyi Szemle, 1997./11. p. 69.

⁵⁶ Hazánkban kb.20 éve jelent meg tranzit csempészés formájában és 2000-ben már 350 ember halálát okozta. A fiatalok kb. 7 %-a, az első adagot szüleiktől kapta és 1996. óta megkétszereződött a

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

2. 3. 2. A szervezett bűnözéssel, terrorizmussal összefüggő fenyegetések

A társadalom fejlődésével a bűnözés formái folyamatosan változtak, a szociális viszonyokhoz alkalmazkodtak. A kriminalitás legsúlyosabb megjelenési formája a szervezett bűnözés. Mint a deviáns magatartás igen kifinomult változata, amely bár nem új keletű, jelen formáiban komoly fenyegetést jelent, főleg az átalakulásban lévő országok gazdaságára nézve, mivel az illegálisan szerzett hasznot visszajuttatja a legális szférába.

A szervezett bűnözés, foglalkozás, egzisztenciateremtő jellegű, magas fokú konspirációt mutató társulások bűnelkövetési módszer. Bűnözés, amely legális vállalkozásokba, esetenként a közhatalomba is behatol, és szükségszerűen felhasználja a korrupciót, mivel a bűnözők számára csak két eszköz áll rendelkezésre: az erőszak vagy a korrupció.⁵⁷

kábítószerrel való visszaélések száma. A legfrissebb felmérések szerint most már 1,5-2 évente duplázódik meg. Szakmai becslések szerint 2000 előtt kb. 200 ezren éltek a kábítószerrel. 1999-ben 2500 bűncselekményt követtek el kábítószer hatása alatt, illetve megszerzése érdekében.⁵⁶ Megdöbbentő, hogy egyre fiatalabbak próbálják ki az enyhébb drogokat. Felmérések szerint 2011-ben a megkérdezett 16 éves fiatalok 19,9%-a – fiúknál az arány 20,9%, a lányoknál pedig 18,9% – fogyasztott már életében valamilyen tiltott szert. A középiskolások között a marihuána a legelterjedtebb, legkedveltebb. A hétvégi „techno” zenét játszó diszkókban rendszeresen amfetamin származékokat szedők száma közel jár a 100 ezerhez. Forrás: KURDICS Mihály: A parti véget ér... Egy Bács-Kiskun megyei kábítószertartó szervezet szervezett bűnöző csoportosulások: A Szicíliai maffia (Eredetileg tisztán szicíliai titkos társaság volt és keletkezése 1282-re vezethető vissza. A szervezet életre hívásának oka a szigeten egyre szélesebb teret követelő idegen uralom elleni fellépés volt. A maffia hatékonyságát a három legfontosabb alapszabály garantálja: az omerta, mely teljes hallgatást, a tökéletes titoktartást jelenti, a cosca, mely azt a szűk családi kört jelenti, amelyhez a társaság egy-egy tagja közvetlenül tartozik, a partito, mely a hatóságokhoz és politikusokhoz vezető informális kapcsolatot jelenti. Központjai: Palermo, Trapani, Agrigentó, ahol a 186 klánnak kb. 5000 tagja van.)

In: Belügyi Szemle, 1997./11. p. 69.

- ⁵⁷ A legfontosabb szervezett bűnöző csoportosulások: A Szicíliai maffia (Eredetileg tisztán szicíliai titkos társaság volt és keletkezése 1282-re vezethető vissza. A szervezet életre hívásának oka a szigeten egyre szélesebb teret követelő idegen uralom elleni fellépés volt. A maffia hatékonyságát a három legfontosabb alapszabály garantálja: az omerta, mely teljes hallgatást, a tökéletes titoktartást jelenti, a cosca, mely azt a szűk családi kört jelenti, amelyhez a társaság egy-egy tagja közvetlenül tartozik, a partito, mely a hatóságokhoz és politikusokhoz vezető informális kapcsolatot jelenti. Központjai: Palermo, Trapani, Agrigentó, ahol a 186 klánnak kb. 5000 tagja van.)
- Camorra :Központjai: Nápoly,Palermo, Avellino, Caserta, Buneventó, ahol a 100 bandának több mint 6000 tagja van.)
 - Ndrangheta (Központjai: Calabria, Gioia Taurában, Sidernoban, Reggio Calabriában, ahol a 144 családban a tagságot a vérrokonság határozza meg. A Ndrangheta a göröggel rokon calabriai dialektusból származik és „jó ember”-t jelent. Az 5100 piccioti (katona) és fiori (jelölt) emberrablással foglalkozik, vagy a szicíliai klán megbízásai teljesíti.)
 - Sacra Corona Unita (A viharosan fejlődő apuliai maffia-családok gyűjtőfogalma. Olaszország csizmasarkának időközben már 30 klánja van, összesen 1600 férfival.)
 - Cosa Nostra – amerikai maffia (Az aktív tagokat 1200-ra becsülik. Minden tagnak kereken 10 segítőtje vanA Cosa Nostra működési területe az USA-ban mindenekelőtt New York, New Jersey, Florida, Louisiana, Nevada, Michigan és Rhode Island államokra terjed ki.)
 - Boryukuda-Yakuza (Ez a több mint 2500 csoportból és 85000 tagból álló Japán szervezet talán a világ legrégebbi bünszövetkezete.)
 - Triadok – kínai maffia (. Körülbelül 23 csoport létezik hozzávetőlegesen 40.000 taggal. Az USA-ban letelepedett csoportosulások „Wo Hop To”, „Wa Ching”, „Sun Yee Ohn”, „Flying Dragon”, „13K” és „United Bamboo” neveken ismertek.)
 - Tongok (A tongok legitim üzleti, kulturális és társadalmi egyesületek, de a kínai településeken belül elfoglalt szerepüknel fogva, a triadok és ázsiai utcabandák bűnöző elemi idevonzódnak.)
 - Korzikai klánok (1879-től a korzikaiak bevándoroltak Dél-Franciaországba. A korzikai családi klánok ellenőrizték a Marseille-i alvilágot.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A szervezett bűnözés jelenlegi helyzete hazánkban

A fokozatosan megerősödő szervezett bűnözés monopolizálni kezdte a törvénybe ütköző és legális tevékenységek minden olyan formáját, amely nagy anyagi hasznot hoz. A rendszerváltást, a határok átjárhatóságát, a Szovjetunió felbomlását, a dél-szláv válság kibomlását követően erőteljesen megindult a hazánkban eddig ismeretlen külföldi szervezett bűnöző csoportok letelepedése, bázisai kialakítása. Eközben a bűnüldöző szervek és a biztonsági szerveket többszörösen át- és leszerelték. Ezt kihasználva a magyar szervezett bűnözés tovább erősödött, terjeszkedett, tevékenysége során nemzetközi maffia kapcsolatokra tett szert. Az utóbbiak egyes csoportjai áttették székhelyüket és működési területüket Magyarországra és így egyre jobban polarizálódott az alvilág: magyarok, ukránok, csecsenek, törökök, koszovói albánok, kínaiak, vietnamiak, szerbek, arabok alkotják jelenleg. Ezt jelzik a „vállalkozások” ellen elkövetett pokolgépes robbantások, a kézfegyverekkel elkövetett leszámolások is, melyek nagy részét külföldi bérgyilkosok követnek el.

3. A TERRORIZMUS

3.1. ALAPVETÉSEK A TERRORIZMUSRÓL ÉS AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉSRŐL

*A terrorizmus jellemzői napjainkban*⁵⁸

Carl von Clausewitz megfogalmazása szerint: „A háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket akarunk teljesítésére kényszerítsük.”⁵⁹ akkor a terrorizmus hasonló analógiára: A terrorizmus a terroristák (egyének vagy csoportok) által, politikai célok elérése érdekében főként a polgári lakosságon, erőszakos eszközökkel folytatott tevékenysége, abból a célból, hogy akarataikat az ellenfélre kényszerítsék.

A terrorizmus elleni küzdelem problémakörével foglalkozó hazai és külföldi szakértők 1972-től számolnak a nemzetközi terrorizmussal. Az 1972. évi müncheni nyári olimpiai játékokon a „Fekete Szeptember” elnevezésű palesztin terrorszervezet egy akciócsoportja megtámadta az izraeli olimpiai csapat szállását, majd két sportlót megölve a többi tússzal a fürstenfeldbrucki repülőtéren tűzharcba keveredett az ellenük bevetett német rendőrökkel és katonákkal, akik öt terroristát lelőttek, hármat pedig elfogtak. A túszul ejtett izraeliek

-
- Orosz maffia (közel 100.000 aktív tagot számlál az orosz szervezett alvilág. A legfertőzöttebb területek az Észak-Kaukázusi területeken, sztavropoli területen, Adigében, Moszkvában, Szentpéterváron és Leningrád megyében továbbá Nyizsegorodszk, Szamarszk, Cseljabinszk, Irkutszk megyékben van.
 - Keleti maffia (a lengyel, román, ukrán bűnözői csoportusulások)

Forrás: STERLING, Claire: Pax Maffiosa a szervezett bűnözés nemzetközi hálózatai (Cedit Kft., Budapest, 1997.) p. 110-125.; HORNYÁK László: A szervezett bűnözés, mint biztonságot veszélyeztető tényező (TDK Dolgozat, Budapest, 2001.) p. 15-52.

⁵⁸ A terrorizmus fejezetéről forrása: KŐSZEGVÁRI Tibor –RESPERGER István: A terrorizmus elleni küzdelem katonai tapasztalatai Budapest, 2006. p. 50. ZMNE Egyetemi jegyzet

⁵⁹ CLAUSEWITZ Carl von: A háborúról Zrínyi, Budapest, 1996. I. kötet p. 37.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

mind a kilencen meghaltak a rosszul megtervezett és kivitelezett akció során. (A támadás összesen tizenegy izraeli sportoló és kísérfő, öt palesztin terrorista és egy német rendőrtiszt halálát okozta.) Ez a tragikus esemény hívta fel a világ közvéleményének és a kormányok többségének figyelmét a terrorizmus óriási veszélyére és nemzetközivé válására, hiszen Németországban, a világ élsportolóinak találkozóján, öltek meg palesztin terroristák izraeli állampolgárokat.

A következő fordulópont a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben a 2001. szeptember 11-i, a new yorki és a washingtoni hatalmas áldozatokat követelő al-Kaida terrortámadás volt. Nagyon változott ezt követően a nemzetközi élet hozzáállása a terrorizmushoz. A moszkvai színházban és a metróban, Csecsenföldön, Oszétiában, Beszlán városában, a madridi pályaudvaron, Londonban, Egyiptomban, Szaúd-Arábiában, a Fülöp-szigeteken, Afganisztánban, Törökországban, Izraelben, Indiában és Indonéziában, valamint Afrika és Latin-Amerika számos országában 2001. szeptember 11-e után elkövetett, egyre nagyobb számú és egyre több áldozatot követelő terrortámadások világossá tették a döntéshozók előtt az új típusú terrorizmus fokozódó veszélyét és az ellene történő határozott fellépés fontosságát, szükségességét. A haladó világ politikusai egyetértettek abban, hogy ennek a fellépésnek határozottnak, gyorsnak, összehangoltnak és eredményesnek kell lennie. A múltban alkalmazott erők, eszközök és eljárások nem tudták meggátolni a nemzetközi terrorizmus akcióit és az újabb akciók előkészítését. Tehát új, jobban felkészült erőkre, új és hatékonyabb eszközökre, új és sikeresebb harci eljárásokra van szükség az ellene való küzdelemben. A biztonsági fenyegetések egyik legveszélyesebb kategóriája a „széteső államok”. Ez azt mutatja, hogy az ország központi vezetése, államhatalma felbomlik, nem egyedül uralja az erőszak monopóliumát, nem képes többé megvédeni a polgárait, nem képes a biztonságot és a stabilitást garantálni. Az alábbi táblázat azt mutatja, hogy egyes országoknak 2030-ra mekkora esélye van az állami hatalom megtartására. Egyes országok esetén a nemzeti- vallási ellentétek, a polgárháborúk, a fegyveres konfliktusok, az atomfegyverek birtoklása a helyzetet tovább élezi. (Lásd: 6. számú táblázat.)

A kutatók az első főbb ütközőpontként említik az egy főre jutó földterület nagyságát. Míg a Föld területéből Kr.e. 7000-ben 15 km² állt egy személy rendelkezésére, addig ez a terület ma 0,043 km²-re csökkent.⁶⁰

A különböző népcsoportok, nemzetiségek, vallási csoportok sokszínűségét jól jellemzi a következő egyszerűsített példa. Ha a világ egy százfős falu volna, akkor abból:

- hetvenen lennének nem fehér bőrűek;
- hetvenen nem tudnának olvasni;
- ötvenen szenvednének alultápláltságtól;
- csak egynek lenne felsőfokú végzettsége;
- hetvenen lennének nem keresztények.⁶¹

⁶⁰ KŐSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség... i. m. p. 32. Vö: Weißbuch p. 33.

⁶¹ SHEENEN, John J.: a XXI. század... i. m. p. 12.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

3. 2. AZ ISZLÁM INDÍTATÁSÚ TERRORIZMUS

„Bizonyos, hogy nem minden muszlim terrorista, de ugyanannyira igaz az is – és ez az igazán fájdalmas – hogy majdnem minden terrorista muszlim”. Abdel Rahman al-Rashed vallástudós szavai ezek, de nem csak emiatt, hanem az elmúlt évek fanatikus, vallásilag motivált merényletei miatt is meg kell vizsgálnunk a vallási (iszlám) indíttatású terrorizmust. A jelenkor egyik nagy fenyegetését a nemzetközi terrorista hálózat, az al-Kaida jelenti. Bár a terrorizmus elleni küzdelemben sok sikert ért el a világ, meg kell, hogy állapítsuk, a hálózat még jelentős tartalékokkal rendelkezik.

Az iraki háború hatása is kettősnek ítéltető meg, hiszen a háború kezdetén Amerika szövetségeseit megosztotta, továbbá új színteret teremtett a nemzetközi terrorista csoportoknak. A szintér azért jelentős változás a nemzetközi életben és terrorista világban, mert Szaddam Husszein, Irak korábbi elnöke tiltotta a kapcsolatok felvételét velük, mára azonban Irak a terrorista csoportok működésének egyik legfontosabb színterévé vált. Az iraki háború előtt a nemzetközi harcosok vállalták az iraki területre történő beutazást, valamint a harcot a szövetségeseikkel szemben. A háború után, a hatalomból kieső szunnita kisebbség és az azokhoz tartozó párt-, állami- és katonai vezető elit által szervezett ellenállás, valamint az aszimmetrikus hadviselés jelentette a legnagyobb kihívást. A háború befejezése után a síita területeken Muktda al Szadr ajatollah fegyveres követői is ezt a harcmódot alkalmazták.

Összességében megállapítható, hogy bármennyire is sikerült az afganisztáni tálib rezsimet leváltani, s ezzel az al-Kaida egyik legfontosabb támogatóját kikapcsolni, továbbá a terroristák kiképző bázisait felszámolni, az iraki hadsereget legyőzni, még mindig nem zárható ki teljességgel egy nagyméretű, sok áldozatot követelő terrorista támadás a világ bármely pontján. Az iraki történések sikerei ellenére megállapítható, hogy a terrorista csoportok, továbbá az ellenállók elszántsága növekedett, új bevetési területet, továbbá hitük szerint új „szent háborút” hirdetnek a világban. A szeptember 11-i események utáni küzdelem számos területre kiterjedt. Egységes stratégiát hirdettek meg az államok, példának okáért jó lépés volt a bankrendszeri szigorítások elrendelése, de további feladatok vannak még ezen a részterületen is. Számos pénzügyi intézet még mindig a fekete pénzek, a szervezett bűnözői csoportok és a terroristák paradicsoma. A világ számos részén közel 60-70 bank még nem biztonságos, azaz melegágya a korrupciónak, a pénzmosásnak, az adók kikerülésének.⁶² Több szakértő további, keményebb lépéseket sürget a csoportok elleni fellépést illetően. Ilyen szakértői csoport a Richard A. Clarke vezette is, amely a következő pontokban fogalmazta meg a további teendőket:

- A terrorista tettekre, öngyilkos merényletre készülöket el kell fogni, vagy meg kell ölni.

62 Korruption, Geldwäsche, Steuerparadiese, in: Le Mode Diplomatique: Atlas der Globalisierung, Berlin, Taz Verlags- und Vertriebs GmbH, 2003. ISBN 3-9806917-6-4, p. 32.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

- Az iszlám világ fontosabb országaihoz közeledni kellene, segítséget kellene nyújtani számukra és mindent meg kellene tenni, hogy a nemzetközi terrorista csoportok támogatását beszüntessék.
- Az USA elleni terrortámadások lehetőségét a saját területről ki kell tolni a külföldi területekre, továbbá ezeken a területeken is folyamatos, megalkuvás nélküli harcot kell folytatni a terrorcsoportokkal.
- A fegyveres erők, a belbiztonsági szervek, a hírszerző szolgálatok képességeit úgy kell alakítani, hogy az előző három feladatra maximálisan megfeleljenek.⁶³

Az ilyen jellegű terrorista akciók azért is kerültek a küzdelem középpontjába, mert a világ jelenlegi legfontosabb energiahordozója, a kőolaj legnagyobb kitermelő régiójában aktivizálódtak. A nyugati világ energia függősége pedig ezen térségtől nagymértékben meghatározott. Európa 30, az USA 20, míg Japán 70%-ban erről a területről szerzi be olaját. Fontos tehát, hogy a kitermelés és a szállítás biztonságos legyen.

A fegyveres konfliktusok állandó résztvevőivé vált nemzetközi harcosok, – nemzetközi terroristák – a boszniai, a csecsenföldi, az afganisztáni, az iraki háború alatt tovább erősödtek. A háború számukra nemcsak lételemmé vált, hanem a tapasztalatszerzés, a kapcsolatok továbbépítésének színtere lett más nemzeti, nemzetközi terrorista szervezetekkel. Velük a pénzügyi forrásokat is számos esetben megosztották, támogatták a csoportok logisztikai- kiképzési-, propaganda-, ideológiai-, valamint toborzó feladatait. Így a világ számos országából érkező csoportjai „összenöttek” egy globális, minden kontinenst átszövő világhálavá, melynek vezetője, – primus inter pares⁶⁴ – az al-Kaida lett.

A nemzetközi harcosok legfőbb céljait számos szakértő rendszerezte már, álljon itt egy változat:

- A számukra nem megfelelő kormányok bukásának az előkészítése, leváltása.
- Egy diktatórikus, teokratikus vallási fundamentalista irányítású rezsim létrehozása.
- Esetleg egy nemzetközi vallási fundamentalista teokratikus kalifátus létrehozása, amely a történelmi iszlám uralkodási formáján alapul.
- A legradiálisabb elképzelés szerint pedig az egész világot uraló, kalifátus megvalósítása a cél.⁶⁵

Ebből egyértelműen adódik, hogy számukra az USA jelenti a legnagyobb ellenfelet, mert ez az állam képes elsősorban megakadályozni regionális, valamint világméretű terveiket is. Forogatókönyvük szerint, – s sajnos megállapítható, hogy szimpatizánsaik száma milliós – először az iszlám szent helyeiről, később az iszlám országokból, kell elűzni a „hitleneket”, majd a harcot a nem iszlám országok területén is folytatni kell. A kisebbségekben élőknek azt ajánlják, hogy szubkultúráként ne integrálódjanak a társadalomba, hanem megtartva vallási, politikai-, ideológiai különállásukat, az iszlám jogot tekintsék életük alapjának, ezzel

63 CLARKE, Richard A.: Gegen die Krieger des Dschihad Der Aktionsplan, Hamburg, Hoffmann und Campe, 2005, ISBN 978-3455095029, p. 13.

64 Első az egyenlők között (latin)

65 CLARKE Richard i.m. p. 20.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

is erősítsék az iszlám szervezeteket, támogassák a nemzetközi terrorista csoportokat adományokkal, tagságot verbuváljanak közülük az akciókhoz, az alvó cellákhoz, továbbá pihenő helyet, menedéket adjanak szervezetük tagjainak. A csoportok további egymáshoz való kapcsolódását nemcsak a fegyveres konfliktusok, a vallás, de a nacionalizmus is fel-erősítette. A kezdeti fegyveres konfliktusokban a gyarmatosítók ellen pozitív szerepben, majd a nacionalista mozgalmakban az országok magukra találásának időszakában, a fegyveres mozgalmakban tűntek fel. Ma a szerepük az izraeli-palesztin, vagy az iraki és az afganisztáni konfliktus kapcsán hasonló. A nemzeti érzelmeket használják fel az adományok, illetve a tagok toborzásánál, az akcióik reklámozásánál. Az iszlám világ számára az egyik legfontosabb fegyveres konfliktus volt a Szovjetunió fegyveres erői elleni küzdelem Afganisztánban, ahol a propaganda szerint, egy nem iszlám vallású ország megszállt egy iszlám országot. De ugyanez a metódus jelentkezik a csecsen harcosok körében is az orosz féllal szemben. (Lásd: 7. számú táblázat.)

Az eddigi tervezett vagy bekövetkezett akciók szimbólumai

Helyszín	Akció	Szimbólum jellege
New York	Világ Kereskedelmi Központ	Pénzügyi
Washington	Pentagon	Katonai
Aden	Cole hadihajó	Katonai
Camp David	Camp David	Politikai, diplomáciai
USA	USA repülőgépek eltérítése	Közlekedési
Washington	Fehér Ház,	Politikai, nemzeti
New York	Szabadság szobor	Politikai, nemzeti
Madrid	Vasúthálózat,	Közlekedési
USA	Antrax levelek, Postai hálózat	Postai
Egyiptom, Tunézia,	Turisztikai központok, szállodák	Turisztikai
München	Olimpia, nagyobb sportesemények	Sport, diplomáciai
Kenya, Szudán	Követségek	Diplomáciai
London, Moszkva	Metró, busz	Közlekedési,
Taskent	Kormányzati épület, Belügyminisztérium, Titkosszolgálat épülete	Politikai
Mozdok	Kórház	Egészségügyi
Moszkva	Színház	Kulturális
Beszlán	Iskola	Oktatási

6. számú táblázat

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

1. A szabad világ szimbóluma⁶⁶ ellen tervezett merényleteknek az is a célja volt, hogy a lakosságot elriasszák, elrémsésk, bizonytalanságban tartsák, vagy olyan súlyos gazdasági infrastrukturális károkat okozzanak, mellyel elérhető a közvéleménynek a politika iszlám számára kedvező változása. Clausewitz-cel élve „*A háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket saját akaratumk teljesítésére kényszerítsük.*”⁶⁷ Összeségében a terroristáknak egyszer sikerült a politikai céljukat elérni, a madridi merénylet után, mikor a spanyol kormány csapatait kivonta Irakból. Tehát a nemzetközi terroristák politikai céljukat részben elérték, mert a koalíció egyik országa politikai téren meghátrált.
2. Megjegyzés: A terrorista csoportok elemzése kapcsán a szerzők nem rejtik véka alá, hogy sajnos a terrorizmus elleni küzdelem egységes stratégiáját több háttéralku is befolyásolja. Ezek azok az akciók, melyek a kormányok, titkosszolgálatok közreműködésével folynak a különböző túsok kiszabadítása kapcsán. Ezek a háttéralkuk a terrorista csoportok számára azt jelentik, hogy egyes esetekben legközelebbi politikai céljait ilyen eszközökkel, zsarolással, túszejtéssel is elérhetik.
3. Más összefüggésben az állapítható meg, hogy a terrorista csoportok így tudják a további akcióikat finanszírozni, erőt gyűjteni. Azt is meg kell jegyezzük, hogy ugyan a csoportok a háttéralkuk következtében csak kisebb politikai hatást tudnak kifejteni a célországokra, de a társadalom befolyásolása, a terrorizmus elleni küzdelemre káros hatással van. Míg a szemlélő számára úgy tűnik az emberek „csak” a háború ellen, egy tús életéért tüntetnek, valójában a nemzetközi terrorista csoportok akaratának megfelelően cselekednek, azaz hosszabb stratégia keretében az ő céljaikat szolgálják. A csoportok szempontjából ez fontos, hiszen a nemzetközi közvélemény, bár elítéli a terrorista akciókat, mégis az ő érdekében cselekszik. A közbeeső cél, a befolyásolás, a propaganda mindenképpen az ő malmukra hajja a vizet.

2001. szeptember 11-e az emberiség új időszámításának kezdete, egyben a terrorizmus elleni küzdelem egyik fontos mérföldköve. Az Amerikai Egyesült Államokban 1865. április 9-én véget ért a polgárháború,⁶⁸ azóta amerikai földön nem érte ilyen súlyos veszteség az USA-t.⁶⁹ A terrorista cselekmény következtében előtérbe került a terrorizmus, ezen belül a vallási indíttatású terrorizmus, valamint az ellene való küzdelem.

⁶⁶ A szimbólumok közé kell sorolnunk a bekövetkezet sikeres akciók időpontjait is, mint a 9.11. (New York, Washington), a 3.11. (Madrid), 7.7. (London).

⁶⁷ CLAUSEWITZ, Carl von: *A háborúról, Budapest, Zrínyi, 1961-62, I. kötet. p. 37.*

⁶⁸ Lee tábornok 1865. 04. 09-én Appomattoxnál letette a fegyvert, katonai szempontból ekkor fejeződött be a háború. 1865. 05. 29-én Andrew Johnson elnök kihirdette az amnesztiát, hivatalosan ekkor ért véget a polgárháború. DUPOY, R. Enst-DUPOY N. Trevor: *The Encyklopedy of Military History* (Harper and Row, Publisher, New York and Evanston 1970.) p. 904.

⁶⁹ Az new yorki merénylet áldozatainak száma: 2814 halott, 2100 sebesült, valamint 19587 testrészt még nem azonosítottak. /Forrás: In: www.cnn.com/SPECIALS/2001/memorials/lists/ (Letöltés ideje: 2013.09.15.) A polgárháború legvéresebb ütközetében 1863. július 1–3. között a Pennsylvania állambeli Gettysburgnél a déli haderő, halottakban, sebesültekben és eltűntekben körülbelül 28 ezer katonáját, az északi hadsereg körülbelül 23 ezer embert veszített. 1941. 12. 07-én Pearl Harbournál 2403

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Egy terrorista cselekmény fogalmának meghatározása során sokféle változattal találkozhatunk. Az egyik meghatározás: *"Az erőszak alkalmazása politikai célból, azzal a szándékkal, hogy félelmet keltsen az állampolgárok körében."*⁷⁰ Más megközelítésben: *"Egyének és kis csoportok részéről elkövetett, előre eltervezett politikai indíttatású erőszak, – általában nem katonai célpontok ellen – azzal a szándékkal, hogy a közvéleményt befolyásolja"*.⁷¹ Az amerikai védelmi minisztérium álláspontja szerint: *"Erőszak, vagy azzal való fenyegetés előre tervezett alkalmazása, azzal a szándékkal, hogy a kormányzatot, a társadalmat megrendítse, vagy megpróbálja megfélemlíteni, vallási, politikai vagy ideológiai célok elérése érdekében."*⁷² A Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) megfogalmazása szerint: *"Erő vagy erőszak jogtalan alkalmazása, a kormányzat vagy személyek ellen, azzal a céllal, hogy a közvéleményt megfélemlítse, megrendítse a kormányzatot, politikai, vagy társadalmi célok elérése érdekében"*.⁷³ Netanjahu –jelenleg is hivatalban lévő izraeli miniszterelnök – szerint: *"A terrorizmus a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani."*⁷⁴

Carl von Clausewitz megfogalmazása szerint: *"A háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket akarunk teljesítésére kényszerítsük."*⁷⁵ akkor a terrorizmus hasonló analógiára: A terrorizmus a terroristák (egyének vagy csoportok) által, politikai célok elérése érdekében főként a polgári lakosságon, erőszakos eszközökkel folytatott tevékenysége, abból a célból, hogy akarataikat az ellenfélre kényszerítsék."

A fogalmak közös jellemzőiként említhetjük:

- a politikai, vallási, ideológiai indíttatást;
- az erőszak alkalmazását;
- a félelem kiváltásának szándékát;
- a kormányzat és a társadalom megrendítését.

Az új típusú terrorizmus fő kiváltó okaként a szakértők a hidegháború időszakát követő etnikai, vallási és államokon belüli konfliktusok kiéleződését, a nagyon erős globalizációs hatást jelölik meg. Ezzel párhuzamosan a fejlődő országokban az egyre erősödő nacionalizmus, valamint az önmeghatározás igénye jelentkezett, amelyek a terrorizmust politikai céljaik megvalósítási eszközeként kezelték. A kétpólusú világ megszűnése után az iszlám vallás erősödését, egyre nagyobb – főként szegény tömegeket meghódító – térnyerését állapíthatjuk meg. A nagy tömegek számára a vallás, mint az önmeghatározás eszköze, a "lélek menedékét" jelentette az elnyomás elől. Sajnálatos módon sok iszlám fundamentalis-

tengerész, katona és polgári személy esett áldozatul a japánok támadásának. DUPOY, R. Enst-DUPOY N. Trevor.: i. m. p. 923.

⁷⁰ McQUIALLAN, Alan: Planning a Response to Terrorist Acts (A George C. Marshall Központ anyaga, Garmisch-Partenkirchen, 2000.) p. 2.

⁷¹ PRATT, Nick.: What Terrorism Is and Is Not – A Problem of Definition p. 1.

⁷² PRATT, Nick.: i. m. p. 2.

⁷³ PRATT, Nick.: i. m. p. 3. A terrorizmus anyag kidolgozásához felhasználtam HETZMANN Diána: A terrorizmus fogalmi című szakfordítását (Szakfordítás, Budapest, 2001.) p. 1-14.

⁷⁴ NETANJAHU, Benjamin: Harc a terrorizmus ellen (Alexandra Kiadó, Budapest, 1995.) p. 20.

⁷⁵ CLAUSEWITZ Carl von: A háborúról Zrínyi, Budapest, 19961. I. kötet p. 37.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

ta szervezet a vallást nemcsak ideológiai, hanem politikai eszköznek is tekintette, amelyet sokszor zavaros céljaik megvalósítására használt. A vallási kisebbségek – hasonlóan a nemzeti kisebbségekhez – a hitük elleni támadásokat, bírálatokat, létüket fenyegető veszélyként azonosították, majd kiépítették nyílt fegyveres, a későbbiek folyamán pedig rejtett hálózataikat, melyek között számos terrorista szervezet is található.

Az új terrorizmus megjelenése és véres akciói, valós fenyegetéssé váltak a társadalmak számára. Az 1993-tól végrehajtott akciók mérete, száma, valamint a cselekmények módszerei megváltozott terrorista filozófiára utalnak. A terrorista csoportok fő célpontjai egyre inkább a "szabad világ" jelképei, az Amerikai Egyesült Államok és szövetségeseinek érdekeltségei, katonai, diplomáciai kirendeltségei és lakossága lett.⁷⁶ A terrorista csoportok felderíthetősége megnehezedett, egyre inkább a vallási meghatározottság, a vallási eszméhez való kötődés, a fanatizmus és extrémizmus lett jellemzőjük. A csoportok több ország területén szerveződtek, több helyen képezték ki a tagokat. Ezen kívül a csoportokat látható (aktív) és nem látható (passzív), úgynevezett "alvó sejtek" alkotják. 2001 után az elemzők és a közvélemény figyelme a vallási fundamentalizmus által motivált terrorcselekmények felé fordult.

3. 3. TERRORIZMUS, KIBERHADVISELÉS ÉS FEJLETT TECHNOLÓGIÁK A JÖVŐBEN

A szakértők a jövőben a biztonság újabb dimenzióit érintő problémák megjelenését vetítik előre. Továbbra is kiemelt szerepet tulajdonítanak a politikai, vallási és ideológiai indíttatású terrorista akcióknak. A szervezetek – főként a Közel-Kelet megoldatlan problémáiból adódóan – saját államuk megalapítása érdekében vagy más államok gazdasági, kormányzati, vagy egyéb területének gyöngítése céljából további súlyos akciókat követhetnek el. 2001 után a terrorfenyegetettség növekedése nem egyértelműen globális jelenség, hiszen bizonyos térségekben kétségtelenül drasztikusan nőtt – mint például a Közel-Keleten, Dél-Ázsiában, vagy a posztsovjét térségben – máshol viszont jelentősen csökkent – így az Egyesült Államokban és Európában is. Területre vonatkoztatva elsősorban a Közel-Kelet és Dél-Ázsia jelenti a legfenyegetettebb térséget: az itt található országokban követték el a világ terrorcselekményeinek 83%-át, innen került ki a halottak 84 a sebesültek 85, a túsok 89, és az összes áldozat 86%-a 2001-2007 között, derül ki egy elemzésből.⁷⁷

⁷⁶ Az összes terrorista akció

1995-1999: 18 572db. Éves bontásban: 1995–6 446 db, 10 halott 60 sebesült; 1996– 3 225 db, 25 halott 510 sebesült; 1997 –914 db, 6 halott 21 sebesült; 1998–7053 db, 12 halott 11 sebesült; 1999–934 db, 5 halott 6 sebesült. /Forrás: Office of the Coordinator for Counterterrorism (Washington, 2000.) p. 10-15./

2001-2010: 2 894 db merénylet, áldozatok száma összesen 55 324 fő, legtöbb merénylet Irakban (1 373 db), Afganisztánban (374 db) és Pakisztánban (238 db) történt. WTC/USA elleni merényletnek 2 982 fő esett áldozatul 2001-ben. /Forrás: TÁLAS Péter: A terrorfenyegetettségről a számok tükrében, In.: Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle (2008-) IV. évfolyam 7. szám 2011. p. 87./

⁷⁷ TÁLAS Péter: A terrorfenyegetettségről a számok tükrében, In.: Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle (2008-) IV. évfolyam 7. szám 2011. pp. 83-92.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A szakértők különösen veszélyesnek tartják az úgynevezett "szürke szféra"⁷⁸ akcióinak következményeit. Az ilyen típusú akciókat az anarchiára való törekvés és a szervezett bűnözés felerősödése jellemzi. Az úgynevezett "szuper terrorizmushoz" pedig a nukleáris, radiológiai, biológiai és kémiai harcanyagok felhasználása tartozik. Veszélyt jelenthet a radiológiai anyagok (pl.: 60-as izotópszámú kobalt, és 127-es izotópszámú cézium) megszerzése, felhasználása. A számítógépes hadviselés jellemzője, hogy a kormányzati számítógépes rendszerek, bankok, állami intézmények elleni támadások kerültek előtérbe. 1998-ban csak az USA területén 300 000 ilyen jellegű eset történt, amelyekből közel 6000 esetben kimutatható volt az állami támogatás és segítségnyújtás a támadó részére.⁷⁹ A bioterrorizmus már most rettegést keltett az emberekben, mert a lépfene, a fekete himlő és egyéb anyagok ellen a társadalom a legkiszolgáltatottabb. A kémiai, biológiai anyagok alkalmazók részére, a legkisebb befektetéssel okozhatnak nagy emberveszteséget a célország területén. Ezen a területen a tömegközlekedés, a nagyvárosi vízüzemek, az ivóvízhálózat a legsérülékenyebb. Magyarország, – bár nem elsődleges célpontja a terroristáknak – területén főként az amerikai érdekeltségű objektumok, kormányzati, fegyveres erők valamint egyéb kiemelten fontos létesítmények – erőművek, energiaközpontok – ellen irányulhatnak terrorista akciók.

Az ország jelentős részén a lakosság rendelkezik számítógéppel, internetes kapcsolattal. A fejletlen számítógépes rendszerek és hálózatok a csúcstechnológiát alkalmazó számítógépes kalózok számára könnyű pénz-, és adatszerzési lehetőséget biztosíthatnak, ha a megfelelő védelmi programokat nem telepítik.⁸⁰

4. AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS

4. 1. A FEGYVERES KONFLIKTUSOK, HÁBORÚK HATÁSAI

A két szuperhatalom szembenállásának időszakában nem jelentkeztek olyan élesen a konfliktusok, kihívások; de a hidegháború évei alatt jelentős számú konfliktus keletkezett. 1945-től napjainkig a Földön csupán 26 nap telt el háború nélkül.⁸¹ (Lásd: 12. számú ábra.)

A konfliktusok mérete, intenzitása, az alkalmazott erők nagysága, területi kiterjedése alapján 1945 és 1976 között 71 ország területén 120 háborúban, fegyveres konfliktusban

⁷⁸ PRATT, Nick: What is the Future Face of Terrorism? In.: <http://www.marshallcenter.org/virtualcollege> 2001. p. 4.

⁷⁹ KORKISCH, Johann: Europäisches Forum Alpbach 2001: Europ-Vision und Wirklichkeit In: ÖMZ 2001/6. p. 746

⁸⁰ Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Antiterrorism Joint Pub 3-07.2 p. 55-65.

KÓSZEGVÁRI Tibor: A nemzetközi terrorizmus elleni harc In: Hadtudomány 2002/1. p. 7-10.

McQUIALLAN, Alan.: Planning a... i. m. p. 12-14.

BURKE, Arleight A.– CORDESMAN, Anthony: Global Terrorism and the Middle East Center Strategic and International Studies Washington, 2001. p. 56-62.

⁸¹ http://www.dadalo-d.org/frieden/grundkurs_2/krieg.htm (Letöltés ideje: 2013. 10. 15.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

84 ország vett részt, és az áldozatok száma meghaladta a 25 millió főt⁸² A biztonsággal kapcsolatos elgondolások értelmezése a hidegháború évei alatt az államokat (szövetségi rendszereket) fenyegető katonai veszély, fegyveres támadás elhárítására, illetve a potenciális támadó elrettentésére irányultak. Az 1945-től 1994-ig lezajlott konfliktusok 17 millió 626 ezer áldozatot követeltek.⁸³ A fegyveres összeütközések hatásai közé sorolható még a gyermekek részvétele⁸⁴ a harcokban, a környezeti károsodások, – akár az Öböl-háborúban az olaj Arab (Perzsa)-öbölbe történő engedése és a kutak felgyújtása, akár a Koszovóban a gyengített uránt tartalmazó lövedékek alkalmazása – a taposóaknák mentesítése.

4. 2. A KATONAI ÖSSZEÜTKÖZÉSI LEHETŐSÉGEK FAJTÁI

A katonai veszély legáltalánosabban az agressziós szándékokban nyilvánulhat meg. Az agresszió célját tekintve irányulhat: területszerzésre (totális, regionális), destabilizálásra, etnikumok, nemzetiségek ellen.⁸⁵ A totális területszerző agresszióknak nevezhetjük, ha a célszám teljes területének az elfoglalására és az agressziót elkövető ország területéhez való csatolására irányul. Az agresszor célját katonai erővel, támadó tevékenységgel, a nemzetközi közösség beavatkozása előtt kívánja elérni.

A regionális területszerző agresszió akkor valósul meg, ha – rendszerint történelmi okokra vagy jogos önvédelemre hivatkozva – a célszám egy meghatározott területének megszerzésére irányul. A támadó a területszerző törekvéseket általában a fegyveres erőnek csak meghatározott hányadával hajtja végre, aminek növelését csak a számítottnál nagyobb mértékű katonai ellenállás teszi szükségessé. A destabilizációs agresszió olyan tevékenység, amely a célszám politikai irányultságát kívánja befolyásolni, és emellett az általános biztonságérzet csökkenésével és a félelemérzet növekedésével jár együtt. Célja, hogy olyan politikai, gazdasági, diplomáciai vagy egyéb más területen érvényesülő lépéseket kényszerítsen ki, amelyek az agresszor érdekeit szolgálják. Gyakran terrorista akciókkal, diverziós tevékenységekkel jár együtt, melyeket a médiában rendszerint ideológiai alapokon nyugvó propagandakampány kísérhet.

⁸² HOLSTI, Kalei: Peace and War armed conflicts an international ordner (1648–1989). p. 287.

1945–1989 között összesen 273 fegyveres összeütközés és háború folyt le. Ezekből területi vita 52, nemzeti függetlenségi 52, vallási-etnikai 12, hatalmi összeütközés 30, ideológiai 30, regionális hatalmi összeütközés 5, állami-kormányzati felkelés 22, autonóm törekvésű 7, egyéb típusú 63. Lásd még: CSABAI György: A béke, a konfliktus és a háború kérdései a XXI. század hajnalán. p. 39. A konfliktusok száma: 1990 – 31, 1991 – 29, 1992 – 29, 1993 – 28, 1994 – 27, 1995 – 16, 1996 – 18, 1997 – 19, 1998 – 15, 1999 – 24, 2000 – 11 alkalom. Más források szerint: Az 1945-től 1994-ig lezajlott konfliktusok 17 millió 626 ezer áldozatot követeltek. International Strategic Studies 1995/1 térképmelléklete (Háborúk és konfliktusok 1945–1994).

⁸³ Forrás: International Strategic Studies 1995/1 térképmelléklete (Háborúk és konfliktusok 1945–1994)

⁸⁴ 2001-ben 300 000 8-14 éves gyermek, Afrikában 120 000, Burmában 50 000 vett részt a fegyveres összecsapásokban. (Forrás: UNO)

⁸⁵ KÓSZEGVÁRI Tibor: A válságkezelés aktuális problémái In: Akadémiai Közlemények 1994/3. p. 24–32.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A nyomásgyakorlás egyik formája lehet a katonai nyomásgyakorlás, amikor felvonulással, fegyveres erők részeinek, vagy egészének mozgósításával, határ menti provokációkkal, kívánnak politikai, gazdasági célokat megvalósítani.

A határaink mellett kialakulhat fegyveres konfliktus, ahol Magyarországot mint harmadik felet az úgynevezett áttevődő veszélyeztetés veszélyeztetheti. Ebben a helyzetben a katonai akciók érinthetik Magyarország területét, átlövések, berepülések okozhatnak, vagy alegységek sodródhatnak hazánk területére.

A kisebbségek elleni erőteljes fellépés irányulhat az életkörülményeik nehezítésére és lehetőségeik beszűkítésére, ami közvetett módon elősegíti a migrációs törekvéseket. Szélsőséges esetben ez nyílt etnikai tisztogatás formájában nyilvánul meg. A kisebbségekkel kapcsolatos nyílt vagy burkolt agresszió megkülönböztetése nem minden esetben egyértelmű, behatárolása képlékeny és meglehetősen nagy diplomáciai érzékenységet igényel. Gyakran azért nehéz az anyaország részéről az érdekérvényesítés megvalósítása, mivel a nem körültekintő politikai fellépést a befogadó nemzet a belügyekbe való beavatkozásnak tekintheti.⁸⁶

Ami nem béke, az háború. Ami nem béke az háború? Ami a békétől eltér, az még nem háború. A jelenkor fegyveres konfliktusaiban a politikai cél a háborúval elért akaratervényesítés, a katonai cél az egyes csaták megnyerése.

A hadviselés jelenlegi spektruma a kockázatok és fenyegetések halmazából, a fenyegetésrészből kiindulva a következők lehetnek: politikai nyomásgyakorlás, katonai képesség vissza-vetése, adott ország területének részleges megszállása, teljes megszállása, népirítás. A túlélési tűréshatár a részleges megszállás és a politikai vezetés megdöntése között húzódik. A 21. század fegyveres konfliktusaira jellemző, hogy a politikai és katonai célok érdekében korlátozott vagy teljes célok megvalósulását tűzik ki. A tanulmány célja, hogy bemutassa a XXI. század fegyveres konfliktusainak hatását a hadtudományra, az elméleti kutatók fontosabb művein keresztül is.

Alapvetően megállapítható, hogy a jelenkor fegyveres konfliktusainak erőszak-sorrendjét – a békeidőszakból kiindulva – a béketámogató műveletek, a felkelők elleni műveletek és a háborús műveletek határozzák meg. (1. ábra.)

A fegyveres konfliktusokon belül csökkenő tendenciát mutat az államon belüli konfliktusok aránya. Ez az arány 1995-ben 25 %, míg 2005-ben ez az arány 15%.

Az előrejelzések szerint, az államon belüli konfliktusok kockázata csökkenni fog a közepes átlagéletkorú régiókban, mint pl. Latin –Amerikában és Ázsiában. A kockázat további 2 évtizedig még jelentős marad Afrika szub-szaharai területein, a Közel-Kelet és Dél-Ázsia, és számos csendes óceáni szigeten. A belső konfliktusok esélyét növelheti a korlátozott

⁸⁶ SZTERNÁK György: A válságkezelés, a fegyveres erők megváltozott feladatai (Egyetemi jegyzet, ZMNE, Budapest, 1999.) p. 25. Egy másfajta felosztás a katonai veszélyekről: A., Áttevődő veszélyeztetés (határsértő tevékenységek) B., Korlátozott célú (provokatív jellegű) agresszió C., Korlátozott célú (területszerző) agresszió.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

természeti erőforrások – mint pl. víz és szántó területért folytatott versengés – és a túl fiatal átlagéletkorú lakosság.

Az államok közötti konfliktusok száma jelentős volt, de a számuk történelmi léptékekkel mérve alacsony. Új regionális hatalmak fejlődtek ki, de ők továbbra is részesülnek a már meglévő nemzetközi rend előnyeiből, és ezért érdekelték a status quo fenntartásában. A trendeknek megfelelően egyre több állam tudatosan választotta, hogy a katonai képességeit nem tartja a maximumon. Egy töredezett nemzetközi rendszer növeli a kockázatot. Az államok fokozott küzdelmet folytatnak az erőforrásokért, a regionális konfliktusok hatása pedig nem befolyásolja pozitívan a nemzetközi stabilitást, messze régiókon túlmutató hatásai lehetnek a válságoknak.

4. 3. AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS ELMÉLETI ALAPJAI

Az aszimmetrikus hadviselés az aszimmetrikus kihívásokhoz kapcsolható tevékenység, amikor a végrehajtók – legtöbbször saját életüket sem kímélve – hajtanak végre katonai akciókat, általában a magasabb technikai színvonalon álló féllel szemben. Az aszimmetrikus kihívások olyan nem hagyományos, vagy nem költséges ártó szándékú akciók, amelyek kivédésére nem készültek fel megfelelően (terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek bevetése, vagy azokkal való fenyegetés és az információs hadviselés). Ezt tartalmazta az 1997-ben elfogadott amerikai Nemzeti Katonai Stratégia. Az aszimmetrikus hadviselés ennek megfelelően a nem költséges, egyszerű eszközökkel és módszerekkel végrehajtott – gyakran önfeláldozó – gerilla, partizán jellegű rajtaütéseket és egyéb akciókat magában foglaló tevékenységek köre., így a „gyengébb” technikai felszereltségű, a kevesebb kiképzést végrehajtó, általában a megszállt területeken harcoló fél fegyvere, módszere a megszállókkal szemben. Ebbe a körbe tartoznak: öngyilkos merényletek, bombatámadások, logisztikai-, vezetési pontok elleni akciók, tisztek, parancsnoki állomány elleni merényletek, utánpótlási vonalak, szállítási útvonalak rombolása,⁸⁷ valamint az ellenség ellátásának, utánpótlásának akadályozása egyéb akciókkal. Legtöbbször az akciók felderítése nagyon nehéz, illetve alkalmazói nem tartják be a hadviselés előírásait. Irakban is számos alkalommal érte támadás a Szövetségesek katonáit, amelyet polgári ruhába öltözött katonák, vagy civilek hajtottak végre. Az ilyen jellegű hadviselésre nagyon nehéz a katonák pszichológiai felkészítése, a védekezés is sok problémát hordoz magában.⁸⁸

Fogalmak értelmezése:

Szimmetria: Azonosság, azonos alakúság, általában arányosság, rend az egyes részek között. *Aszimmetria*: A szimmetria hiánya részek között, vagy az egészben.

87 RIDD, G: *Protecting Supply Lines*, in: Jane's Intelligence Review, 2003.06., pp. 30-31.

88 BURGER Kim - COOK Nick - KOCH Andrew , - SIRAK Michael , : *What Went Right?* in: Jane's Defence Weekly, 2003.04.30., p. 20.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

*Aszimmetrikus hadviselés:*⁸⁹ „A háború más fajtája. A legjelentősebb, hogy nem államok között folyik. Az eszközök nagyon korlátozott bevetése, a megcélzott hatások érdekében.⁹⁰ Egy másik megközelítésben: „Sok fenyegetés, kockázat határnélküli, és maghatározhatatlan a „cél, hatás, idő, hely” tekintetében, sem térben nem behatárolhatóak, exakt módon nem meghatározhatóak, és nehéz (ha egyáltalán lehetséges) legyőzni őket. Elképzelése szerint: alapvetően egy olyan szituáció, amikor szignifikáns különbség van a bevett eszközök, módszerek, erők, és a motiváció területén, illetve az erőviszonyokban jelentős az eltérés.” (Curt GASTEYGER).⁹¹

Más nézetek szerint ez a fajta hadviselés kis csoportok által, a túlerőben lévő fél ellen folytatott tevékenység, de lehetséges a hagyományos eszközökkel, túlerőben folytatott háborút is így nevezni. Más megközelítésben gerilla-, partizán-, vagy kis háborúknak is nevezik őket.⁹²

Az aszimmetrikus hadviselést alkalmazó fél:

- Egyszerű, gyakran szokatlan eszközöket alkalmaz igen nagy eredménnyel.
- Kihasználja a szembenálló fél erejét, mint annak fő gyengeségét.
- Arra törekszik, hogy minimális erőbefektetéssel maximális eredményt érjen el.
- Nincs szüksége nagy katonai erőre, bürokratikus parancsnokságra.
- Az alkalmazott kisméretű erők lehetővé teszik a gyors döntéshozatalt és a sikeres akciót.
- Nem szemtől-szembe veszik fel a versenyt, mivel nem rendelkeznek kellő katonai képességekkel.

Következtetések:

- Óriási az erő-eszköz különbség a konfliktusban résztvevő, azaz a harcoló felek között
- A kisebbik fél katonai képességei annyira korlátozottak, hogy a katonai győzelmet csak hagyományos eszközökkel nem érheti el.
- Az ilyenfajta háború megívásához gerillaharc, szabotázs, terror szükséges.
- A normák átlépése, elhagyása.

89 SCRÖFL, Josef – PANKRATZ, Thomas (Hrsg.): *Asymmetrische Kriegführung – ein neues Phänomen der Internationalen Politik?* Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2004. ISBN 3-8329-0436-0

90 CREVELD, Martin van: *The Changing Face of War: Lessons of Combat, from the Marne to Iraq*, Novato, Presidio Press, 2007. ISBN 978-0891419013

91 SCRÖFL, Josef – PANKRATZ, Thomas (Hrsg.): *Asymmetrische Kriegführung – ein neues Phänomen der Internationalen Politik?* Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2004. ISBN 3-8329-0436-0

92 MÜNKLER, Herfried: *Die neuen Kriege*, Hamburg, Rossbach, 2004. ISBN 978-3499616532. MÜNKLER, Herfried: *Der Wandel des Krieges – Von der Symmetrie zur Asymmetrie*, Weilerswist-Metternich, Velbrück Wissenschaft, 2006., ISBN 978-3938808092; DASSE, Christopher: *Kleine Kriege – Große Wirkung – Wie unkonventionelle Kriegführung die internationale Politik verändert*, Baden-Baden, Nomos, 1999. ISBN 978-3789062087; CREVELD, Martin van: *The Art of War: War and Military Thought*, London, Cassell, 2002., ISBN 978-0304362110 és CREVELD, Martin van: *The Changing Face of War*.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

- A cél az ellenséget, a megszállót számos, részben katonai eszközzel (köztük terrorista módszerekkel is) céljának feladására kényszeríteni.
- Minél inkább elhúzódik egy háború, egy fegyveres konfliktus, annál valószínűbb, hogy bekövetkezik az aszimmetrikus hadviselés.
- A győzelemhez az ellenség haderejét le kell győzni, területét el kell foglalni, a nemzet akaratát meg kell törni. Ezekből Irakban csak az első kettő valósult meg.

Az aszimmetrikus hadviselés politikai karakterét a következő jellemzőkkel adhatjuk meg:

- Erőszak.
- Államiság hiánya.
- Az erőszak monopóliuma privatizálódik.
- A harcolók-nem harcolók közötti különbség eltűnik.
- A háborúk és fegyveres konfliktusok a clausewitz-i „abszolút háború”-hoz közelítenek.
- A morálról történő lemondás.
- Gyerekkatonák és öngyilkos női terroristák feltűnése.
- A megsemmisítés a cél.

A magyar szerzők figyelembevétele fontos, hiszen korábban is foglalkoztak a fegyveres küzdelem, a háború különböző területeivel. Közülük kettőt szeretnék kiemelni. Kende István: Napjaink százhusz háborúja (1945-1976) című könyvében így adja meg a háború fogalmát: „...mindkét fél központilag irányított szervezett formát ölt. Két vagy több szembenálló fegyveres fél egyike állami irányítás alatt van.”⁹³ Azaz már ő is felveti az államiság hiányát az egyik oldalon.

Ágh Attila: Konfliktusok, háborúk című művében a jelenkorra is érvényes tipizálását adja a háborúknak, úgymint:

- Új konvencionális háború;
- Nem konvencionális háború;
- Destabilizációs háború;
- Anómiás konfliktus (anomosz: rendezetlen).⁹⁴

Ezek közül is a destabilizáció és az elhúzódó jelleg dominál napjaink rendezetlen konfliktusaiban.

A fegyveres konfliktus szereplőinek értékelése			
	Motiváció Cél	Stratégiai célok	Szabályok
Felkelők	politikai ideológiai etnikai	Az állam, mint fő ellenség megdöntése	nincsenek

⁹³ KENDE István: Napjaink százhusz háborúja (1945-1976) p. 33.

⁹⁴ ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk p. 63.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Terroristák	politikai vallási ideológiai etnikai	Terrorista akciók Médiai hatás	nincsenek
Hadurak	gazdasági politikai	Gazdasági, pénzügyi nyereség, Brutális erőszak	nincsenek
Szervezett bűnözők	gazdasági	Gazdasági, pénzügyi nyereség,	nincsenek
7. számú táblázat			

- Az új típusú konfliktusok szereplőivel kapcsolatban a legfontosabb megállapítás az, hogy nincsenek érvényes szabályok, melyek egyrészt az államiság hiányából, másrészt a felkelők, terroristák által követet stratégiából következnek.
- Óriási az aszimmetria a következő területeken.
- Az első dimenzió a módszerekben és célokban jelenik meg.

NATO/NYUGATI MÓDSZEREK ÉS CÉLOK	TERRORISTA MÓDSZEREK ÉS CÉLOK
Korlátozott célú csapás	Teljes körű pusztítás
Polgári lakosság megkímélése, meggyőzése, Emberek védelme Nők, gyermekek védelme	Polgári lakosság megsemmisítése, elrettentése Emberek elpusztítása
Áldozatok számának mérséklése	Áldozatok számát növelni
Működőképes infrastruktúra	Infrastruktúra rombolása (közlekedés/víz/energia/gazdaság/kereskedelem/idegenforgalom)
Működőképes állam, hivatalok	Teljes működő képtelenség
Elsődleges „kemény” célok (harckocsik/lövegek/rakéták/repülőek)	„Puha” célok (polgári lakosság)
Harcolók (combatant) ellenállásra képtelenné tétele	Nem harcolók (non combatant) megsemmisítése
9.számú táblázat	

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

- A második aszimmetria az erő területe, amely megmutatja, hogy a költségek tekintetében nagyon sokba kerül a felkelők elleni műveletek finanszírozása. Főleg azért, mert a felkelők nagyon kis költségvetéssel tudják megvalósítani akcióikat.
- A következő dimenzió az idő, amely szintén szignifikáns különbséget mutat a felkelők irányába. A pilóták kiképzése, a bevetésekre való felkészülés, a házilag készített robbanóeszközökkel szemben nagy hátrányban van ebben a dimenzióban.

Aszimmetrikus hadviselés fogalma: pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai, és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratainkat az ellenségre. A végrehajtók – legtöbbször saját életüket sem kímélve – hajtanak végre katonai, vagy egyéb típusú akciókat, általában a magasabb technikai színvonalon álló féllel szemben. Az aszimmetrikus kihívások olyan nem hagyományos, vagy nem költséges ártó szándékú akciók, amelyek kivédésére nem készültek fel megfelelően (terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek bevetése, vagy azokkal való fenyegetés és az információs hadviselés). Az aszimmetrikus hadviselés⁹⁵ ennek megfelelően a nem költséges, egyszerű eszközökkel és módszerekkel végrehajtott – gyakran önfeláldozó – gerilla, partizán jellegű rajtaütéseket és egyéb akciókat magában foglaló tevékenységek köre.

Így a „gyengébb” technikai felszereltségű, a kevesebb kiképzést végrehajtó, általában megszállt területeken harcoló fél fegyvere, módszere a megszállókkal szemben. Ebbe a körbe tartoznak: öngyilkos merényletek, bombatámadások, logisztikai-, vezetési pontok elleni akciók, tiszték, parancsnoki állomány elleni merényletek, utánpótlási vonalak, szállítási útvonalak rombolása,⁹⁶ valamint az ellenség ellátásának, utánpótlásának akadályozása, egyéb akciókkal. Legtöbbször nagyon nehéz a felderítése, illetve alkalmazói nem tartják be a hadviselés előírásait. Irakban is számos alkalommal érte támadás a Szövetségesek katonáit, polgári ruhákba öltözött katonáktól, vagy civilektől. Az ilyen jellegű hadviselésre nagyon nehéz a katonák pszichológiai felkészítése, a védekezés is sok problémát hordoz magában.⁹⁷

⁹⁵ Aszimmetria: *Az eszközök nagyon korlátozott bevetése, a megcélzott hatások érdekében* /Martin van Creveld/ Curt GASTEYGER/ Elképzelése szerint: *alapvetően egy olyan szituáció, amikor szignifikáns különbség van a bevetett eszközök, módszerek, erők, és a motiváció területén, illetve az erőviszonyokban jelentős az eltérés.*

⁹⁶ RIDD, G: Protecting supply lines In: : Janes Intelligence Review 2003 July p. 30-31.

⁹⁷ BURGER Kim - COOK Nick - KOCH Andrew , - SIRAK Michael , : *What Went Right?* in: Jane's Defence Weekly, 2003.04.30. p. 20.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

4.4. Az ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS TAPASZTALATAI⁹⁸

4.4.1. Az iraki háború tapasztalatai

Az iraki háború fő célkitűzéseit a műveletet irányító Központi Parancsnokság vezetése (CINC CENTCOM) így fogalmazta meg:

- Fő politikai cél a Szaddám rezsim bukása volt, valamint megakadályozni a vezetés tagjainak a hatalomba való későbbi visszatérését.
- Elhárítani a diktatúra rendelkezésére álló tömegpusztító fegyvereinek bevetését.
- Sokkoló és lefejező jellegű csapásokkal („shock and awe”) megtörni az iraki fegyveres erők ellenállását.
- Szétrombolni az iraki rezsim katonai és politikai vezetőképességeit.
- Megóvni a lakosságot, elérni az állami vezetés, a Baath Párt és a civil lakosság szétválasztását.
- Megakadályozni az olajlétesítmények rombolását, az olajkutak felgyújtását, elkerülni egy környezeti katasztrófát.

Az iraki fegyveres erők hadműveleti elgondolása teljesen új alapokra helyeződött az 1991-es háborúhoz képest. A rendelkezésre álló 5 magasabbegység (hadtest) és a Köztársasági Gárda hat hadosztálya kettő hadműveleti irány (Bászra-Bagdad, Moszul-Bagdad), lezárására Bászra és Bagdad védelmére helyezte a védelem főerőkifejtését. A korábbi háborúban megszokott kiépített védőállások helyett a lakott települések peremén, azok házaiban, nem egyszer a védett objektumok (kórházak, mecsetek) közelében helyezték el harcjárműveiket, technikai eszközeiket. A sikert az elhúzódo harcselekményektől, a nagy veszteségek okozásától az ellenség személyi állományában, a késleltetéstől, a felmorzsolástól, a nemzetközi közvélemény megnyerésétől remélték. Ehhez kapcsolódva már a műveletek korai szakaszában alkalmaztak öngyilkos támadásokat, gerilla akciókat. 2003.03.29-én több támadás érte a Szövetségesek utánpótlási vonalait, 4 katona vesztette életét egy autóbombás öngyilkos merényletben az egyik ellenőrzőpontonál. Az iraki fél legnagyobb harcászati, és egyben hadászati problémáját a saját maga által választott hadműveleti terület okozta, ugyanis a beépített területeken elhelyezett erőiket nem tudták megfelelően vezetni, műveleteiket összehangolni, s a részenként bevetett erőket a Szövetségesek mindig fel tudták morzsolni. Másfelől a terület jellegéből adódóan a csapatok mozgását, előrevonását a Szövetségesek nem technikai eszközökre irányuló légcsapásai is nehezen kivitelezhetővé tették, hiszen jelentős kár keletkezett az infrastruktúrában, így az ellentámadó kötelékek csak nagyon erős műszaki biztosítással tudtak a támadáshoz felfejlődni. A fővárosban elmaradt helység- és városarcnak is az volt a fő oka, hogy a Szövetségesek a technikai eszközöket részenként megsemmisítették, az előrevonási útvonalakat rombolták, a szörványos ellenlökéseket, ellentámadásokat elhárították, a Köztársasági Gárda hadosz-

⁹⁸ A fejezet rész forrása: KŐSZEGVÁRI Tibor – RESPERGER István: A terrorizmus elleni küzdelem katonai tapasztalatai Budapest, 2006. p. 50. ZMNE Egyetemi jegyzet

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

tály és dandár harcálláspontjait kikapcsolták – ami pedig a többi egység ellenálló képességére is negatív hatással volt. A kedvezőtlen hatást az a tény is erősítette, hogy az iraki legfelsőbb vezetés már nem tartózkodott Bagdadban.

A koalíciós repülőerők tevékenységét nehezítette a homokvihar következtében kialakult por-, illetve az olajkutak és az irakiak által árkokba öntött olaj felgyújtásából származó füstfelhő.⁹⁹

Az első szakaszban a szárazföldi hadművelet jellemzője a manőverező jellegű gyors előretörés, a fontosabb és nagyobb ütközetek kerülése volt. Ekkor még az Szövetségesek nagyon kevés nehézséggel találkozottak. Az iraki ellenállás a nagyobb városok környezetében, azok elő- és peremvárosaiban jelentkezett, amely mértékéről és jellegéről a 3. g. ho. (USA) gépesített zászlóalj harccsoportjának (Task Force 2-7) harci naplójában¹⁰⁰ találunk érdekes feljegyzéseket. A zászlóalj harccsoport (továbbiakban ZHCS) a 3. g. ho előrevett osztagaként került alkalmazásra három gépesített lövész századdal és egy megerősítő harcokcsi századdal. A ZHCS Kerbela városáig jelentősebb ellenállásba nem ütközött. A legtöbb támadás az előremozgó köteléket a szárnyak felől érte. A harci napló legtöbbször az RPG-7 kézi páncéltörő gránátvetővel¹⁰¹ végrehajtott támadásokról tudósít (11 alkalom). A legtöbb áldozat is (15%) a háború alatt ettől a fegyverfajtától esett el.¹⁰² A ZHCS 3 halottat, 10 sebesültet, 1 harcokcsit (M1-ABRAMS) és 3 darab harcjárművet (M2-BRADLEY) veszített a harcok alatt.¹⁰³ A jelentésben nem találkozunk jelentősebb iraki műszaki előkészítéssel, aknamezők telepítésével, rombolásokkal, T-72 harcokcsi és BMP harcjárművekkel vívott harcokkal, Kerbela valamint a Szaddám repülőtér elfoglalását kivéve. A kötelék többször megemlíttette, hogy polgári ruhába öltözött alegységek támadták, öngyilkos merényleteket próbáltak meg elkövetni ellenük.

A harcok második szakaszában, az amerikaiaknak a Bagdad felé vezető utat kellett szabaddá tenniük, ahol az iraki Köztársasági Gárda hadosztályai készültek fel támadásuk elhárítására. Ezt a második szakaszt úgy értékelhetjük, mint a hadműveletek súlypontját, hiszen inentől kezdve az iraki fegyveres ellenállás már nem számottevő. A harci helikop-

⁹⁹ HORVÁTH Zoltán: *A koalíciós légi erő alkalmazásának tapasztalatai az Irak elleni háborúban*, in: Új Honvédségi szemle 2003/11.

¹⁰⁰ HAMMOND, Robert.: *Operation Iraqi Freedom Task Force 2-7 Infantry (Mechanized)*, Fort Benning GA, U.S. Infantry School, é.n.

¹⁰¹ Hatásadatai: hatásos lőtávolsága álló célra: 500 m, mozgó célra 300 m. Maximális lőtávolsága 1100 m, élőerőre 920 m. A gránát repülési ideje 100 méterre. 4,5 másodperc. Páncélatütő képessége homogén páncélzat esetén: 600 mm. A fegyverhez három különböző típusú gránát került rendszeresítésre. PG-7, PG-7M, PG7-N, PG-7NV homogén páncélzat ellen. PG-7VR kettős kumulatív hatású gránát előtét- és reaktív páncélzat ellen. OG-7, OG-7M élőerő ellen. MORDICA, Georg, J.: *Phase Four Operations in Iraq and the RPG-7*, Fort Leavenworth KS, Center for Army Lessons Learned, 2003. www.dnipogo.org/fcs/iraq_and_the_RPG-7.htm (letöltve 2013.10.15)

¹⁰² MORDICA, Georg, J.: *Phase Four Operations in Iraq and the RPG-7*, Fort Leavenworth KS, Center for Army Lessons Learned, 2003. www.dnipogo.org/fcs/iraq_and_the_RPG-7.htm (letöltve 2013.10.15)

¹⁰³ MORDICA, Georg, J.: *Phase Four Operations in Iraq and the RPG-7*, Fort Leavenworth KS, Center for Army Lessons Learned, 2003. www.dnipogo.org/fcs/iraq_and_the_RPG-7.htm (letöltve 2013.10.15)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

ter bevetések tapasztalatai és főként a Kerbelánál veszteséget szenvedett kötelék alkalmazása során keletkezett harci tapasztalatok azt mutatják, hogy a harci helikopter kötelék bevetését nem körültekintően, nem a helyzetnek megfelelően alakították ki.¹⁰⁴ Az irakiak által választott hadviselési módszerek (gerilla akciók, döntés kerülése, szórványos ellenőrkések, öngyilkos merényletek) mind azt mutatták, hogy bár a szövetséges katonák intenzív pszichikai felkészítést kaptak, ennek időtartama mégsem volt elegendő.

A Szaddam szobor ledöntése után – mely az iraki rezsim bukását jelképezte – az ellenállás területi kiterjedése nagyjából a következőként volt meghatározható: Bagdad 60-70 km-es körzetében és a diktátor szülővárosánál Tikritnél, illetve az úgynevezett szunnita háromszögben volt a leghevesebb. Több alkalommal a kurd területeken is követtek el öngyilkos merényleteket, s számos esetben a vezető iraki politikusokat, vallási vezetőket vették tűz alá. Az ellenállók tevékenységét két részre bonthatjuk, az első: a Szövetségesek utánpótlási útvonalait, ellátó központjait, egyes járóreit, gép- és harcjármű oszlopait támadták a gerilla hadviselés elveinek megfelelően. A második: a fontos nemzetközi szervezetek (ENSZ, Nemzetközi Vöröskereszt) helyi kirendeltségeit, képviselőit terrorista eszközökkel és módszerekkel támadták. A módszerek igen változatosak voltak; emberrablások, öngyilkos merényletek, gépjárművel végrehajtott robbantásos merényletek, brutális kivégzések, kézi páncéltörő fegyverekkel, kézi légvédelmi rakétákkal, illetve gránátvetőkkel végrehajtott akciók.

4. 4. 2. Az ellenállás módszerei, eszközei

Az ellenállás kapcsán meg kell említenünk, hogy nagyon hosszú ideig a hivatalos amerikai álláspont csak terroristákat említett, de később már megjelent a felkelés (insurgency) és a felkelők elleni műveletek fogalom is (counterinsurgency). A legfontosabb, ami megkülönbözteti a felkelőket és a terroristákat, az a lakossági támogatás, a tömegbázis kérdése. Míg a terroristákat csak szűk szimpatizáns csoport támogatja, addig a felkelők tömegbázisát a lakosság képezi.

¹⁰⁴ A kötelék az éjszakai bevetés során a Bagdad irányában került alkalmazásra, amikor három iraki zászlóalj tüzelési szektorába, valamint egy dandár csöves légvédelmi tüzérségének tűzkörletébe repült be, „ék” repülési alakzatban, így érthette őket minden oldalról meglepetésszerűen légvédelmi- és csapat önlégvédelmi tűz. Az iraki csapatokat lehallgató állomások a tűz kiváltása előtt 60 mobiltelefonhívást rögzítettek. Magyarázat: Az iraki zászlóalj védőkörletei kb. 3-4 km széles és 2-3 km mélyek voltak, a zászlóalj közötti térföld 1-2 km volt. A három zászlóalj „háromszög” harcalakzatban 15 km széles és 6-7 km mély területen helyezkedhetett el. A harci helikopter kötelék (4 x 8 db harci helikopter) kb. 2 km hosszú és 1000-1500 m széles kiterjedésben repült a zászlóalj közepé. A kötelék éjjel 1 km távolságot 2 perc 4 másodperc alatt tesz meg. Az elöl védő két zászlóalj szárnyon lévő századai, a mélységi zászlóalj két százada, a dandár csöves légvédelmi tüzér ütege, a harcjárművek toronyfegyverei valamint a kézfegyverek tüze okozhatta 32 helikopter sérülését, ezek közül pedig 1 darab lezuhanását, 1 darab kényszerleszállását. Lásd: FM 1-112 *Attack Helicopters Operations*, Department of the Army, Washington, 1997. amerikai doktrína.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A felkelő és a terrorista összehasonlítása		
	Felkelő	Terrorista
Cél	Politikai hatalom megszerzése, saját haza (ellenállam) létrehozása	Gyilkolás, megfélemlítés, büntetés
Módszer	Aszimmetrikus hadviselési módszerek alkalmazása, ill. ezek részeként a terrorizmus, mint alkalmi/műveleti okból indokolt „cselekvési módszer”	Tiszta terrorizmus, mint „cselekvési logika”
A felkelő és a terrorista összehasonlítása		
Célpont	A megszállók/hatalom képviselői: elsősorban katonák, rendőrök és a hatalom egyéb szimbolikus képviselői	Elsősorban a „puha” célpontok: civilek, polgári objektumok
Támogatás	Lakossági tömegbázis	Kis létszámú szimpatizáns csoport
<i>Forrás: Béres János mk. ezredes: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei PhD értekezés Budapest, 2008. p.13.</i>		
10. számú táblázat		

A következő elem melyet figyelembe kell vennünk az elemzéseknél az, hogy a vallási, kulturális dimenzió nem hat csillapítólag az erőszakra, a fegyveres konfliktusok befejezésére. Sőt egy adott térség vallási megosztottsága csak emeli a halálos áldozatok számát, mint ezt a szunnita síita ellentét miatt Irakban tapasztalhattuk. A vallási szent helyek mecsetek, mosék nem mindig a béke helyszíne, nagyon sok függ a vallási vezetők (imámok, ajatollahok) beállítottságától, főként Amerikához való viszonyától. A muszlimok szent hava (a Ramadán, amikor a Korán érkezett az égből) sem jelent semmilyen nyugalmat a hadműveleti területen, mert az ellenállók ugyan napkeltétől napnyugtáig betartják a vallási előírásokat (étel, ital megvonása), de éjjel ugyanolyan intenzitással folytatják műveleteiket.

A következő problémát a lakott települések nagysága, a felderítés hiányosságai okozhatják, továbbá a sokszor műveleti, harcászati szempontból előnyt jelentő női ellenállók, gyermekkatonák, alkalmazása a kiválasztott célpontok ellen.

A helyzet stabilizálásán sajnos csak hosszabb idő után érhetünk el eredményt, ha az iraki hadsereget és rendőri erőket már önállóan lehet alkalmazni a felkelők és terrorista csoportok ellen. A tervek szerint 2008 decemberére 187 katonai zászlóaljnak és 44 rendőri

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

zászlóaljnak¹⁰⁵ kellett volna az iraki biztonsági helyzeten javítani. A problémát erősíti, hogy a megosztott Irakban az adott zászlóalj csak a meghatározott helyeken vethetőek be, mert a kurd, síita, vagy szunnita zászlóaljok más területen történő alkalmazásával csak fokozódna az ellentét a polgárháborús helyzetben levő országban.

2013-ban az iraki biztonsági erők a következő felépítést mutatták.¹⁰⁶

Iraqi Army-(IA-Iraki Szárazföldi Hadsereg)

- egy harckocsi hadosztály
- 3 gépesített hadosztály
- 10 gépkocsizó hadosztály
- 3 lövész hadosztály
- 2 gépkocsizó ezred
- 1 gépkocsizó ezred (Bagdad)
- 193 400 fő

Légvédelmi Parancsnokság (ADC-Air Defense Command)

- 2 légvédelmi hadműveleti központ alakult meg a 4 tervezetből;
- 1 500 fő

Iraki Légierő (IqAF-Iraqi Air Force)

- 8 repülőszázad alakult meg a tervezett 24-25-ből;
- 5 050 fő

Iraki Haditengerészet és Tengerészgyalogos erők (IqN/M-Iraqi Navy and Marines)

- 1-1- haditengerészeti dandár és tengerészgyalogos dandár,
- 3 600 fő

Terrorizmus ellenes Szolgálat (CTS-Counter Terrorism Service)

- 8-9 zászlóalj jött létre a tervezett 21-ből;
- 2 dandár alakult meg a 7 tervezetből;
- 5 000 fő

Szövetségi Rendőrség (FP_Federal Police)

- a 14 tervezetből 6 szövetségi rendőr hadosztály alakult meg,
- 44 000 fő

Határrendészeti Erők (DBE-Departement of Border Enforcement)

- 5 szektorban egy –egy hadosztály szintű gépesített és haditengerészeti határőr erő került létrehozásra,
- 60 000 fő

Olaj Rendőrség igazgatóság (OPD-Oil Police directoriate)

- 4 igazgatóság került kialakításra,

¹⁰⁵ Measuring Stability and Security in Iraq, Report to Congress In accordance with the Department of Defense Appropriations Act 2008 (Section 9010, Public Law 109-289) Section 2 – Iraqi Security Forces Training and Performance, 2008.06. www.globalsecurity.org/military/library/report/2008/iraq-security-stability_jun2008-02.htm (letöltve 2013.10.15)

¹⁰⁶ Forrás: Military Balance 2013. pp. 30-31. Lásd még: www.comcast.net (Letöltés ideje: 2013.06.28.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

- 3 infrastuktúra védelmi szolgálat, (95 000 fő)
- Kurd regionális Gárda (KRG-Kurd Regional Guards)
- 8 dandár alakult meg a 26 tervezetből
 - 5 000 fő

A biztonsági erők technikai eszközeit tekintve 336 db harckocsival, (T-55, T 72, 136 dbM1 Abrams), 1465 db páncélozott harcjárművel, 1386 db tüzérségi eszközzel, 77 db szállító helikopterrel rendelkeznek. Légierijük kiképző és szállító gépekkel (Cessna, C-130 Hercules), de csapásmérő erővel még nem rendelkezik. A haditengerészet fő feladatát a járőrözés és a tengeri határ biztosítása teszi ki.

A legnagyobb biztonsági erőt a Belügyminisztérium állította fel (531 000 fő), a rendőrség állománya ebből 302 000 fő. A biztonság szavatolását főként a robbantások, az etnikai ellentéteken alapuló összecsapások nehezítették. Az ország területei eltérő képet mutatnak a biztonság garantálásának, az állampolgárok védelme helyzetében. Az északi kurd területen a pesmarga harcosokból alakult rendőri és katonai erők javarészt garantálják a személyi biztonságot, de az ország déli és Bagdad környéki területein még rendszeresek a magas áldozat számot követelő robbantásos merényletek. Ennek főként a szunnita síita ellentét az oka, továbbá a rossz közbiztonság, a szegénység, a gazdasági problémák.

4. 4. 3. A veszteségek

Az Amerikai Egyesült Államok és a szövetségesei nagyon kritikusan tekintik a személyi veszteségeket. Lehetőleg a legkevesebb áldozattal kell a fegyveres erőknek a kitűzött célokat elérni. Az iraki háború tanulsága az, hogy a békeműveletekben más módszereket kellett volna alkalmazni az amerikai erőknek, vagy más csapatoknak átengedni a megszállt területeket. Ez nem következett be, így az amerikaiaknak több vesztesége van már, mint a háború folyamán. A harccselekmények alatt 157 halottat (az amerikaiak 126 fő, a britek 31 fő), 495 sebesültet és 4 eltűnt személyt regisztráltak. 2012 végére viszont már 4538 fő halottat, és 43 993 fő sebesültet veszítettek.¹⁰⁷ A hadműveletek időtartama alatt az RPG-7 kézi páncéltörő gránátvetőkkel végrehajtott támadások okozták a legtöbb veszteséget (32 halott - 11,5 % a harctevékenységek első időszakában), a megszállás alatt a legtöbb problémát az öngyilkos bombamerényletek és a kézi légvédelmi rakéták okozták.¹⁰⁸

Az iraki hadsereg és civil lakosság veszteségeiről csak becslések állnak rendelkezésre. Az iraki oldalon a halottak száma egyes források szerint 13 000, a hadifoglyok létszáma pedig 7 300 fő volt¹⁰⁹. A civil áldozatok számát 1600 - 1800 halottban, (más források 1 252)

¹⁰⁷ 2012. 01. 12-ei helyzet. In : <http://icasualties.org/Iraq/index.aspx> (letöltve 2013.10.15)

¹⁰⁸ ELLIOT, Michael.: *Lessons from the Rubble*, in: Time, 2003.09.01. p.22.; Vö: COPERDY, George.: *A Pivotal War*, in Defense and Foreign Affairs Strategic Policy, Alexandria VA, 2003 p. 4.

¹⁰⁹ *After Action Report Final Draft*, Operation Iraqi Freedom Third Infantry Division (Mechanized) „Rock of the Marne”, 2003.05.12. p. 67.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

és 5 103 sebesültben adták meg. Egy független amerikai szervezet 20 000 főben adja meg a katonai és 4 300 főben a civil áldozatok számát. (Lásd: 13-16. számú ábrák.)

BEFEJEZÉS

ÖSSZEGZETT TAPASZTALATOK, TANULSÁGOK

A hadművelet tapasztalatait a következőkben lehet röviden összefoglalni:

- A „*lefejező és sokkoló*” csapások elérték kívánt céljukat, legtöbbször megtörték az irakiak ellenállását. A precíziós fegyverek minél nagyobb arányú bevetése szükséges a pszichológiai hatás eléréséhez, a nagyobb károk elkerüléséhez, valamint a kisebb személyi veszteség okozásához;
- A „*hálózat központú hadviselés*” folyamatos helyzetkép közvetítésével és vezetéssel lehetővé tette a csapatok nagyon gyors előkészítését a harcfeleladatokra, a gyors támadásokra;
- A *lakott települések, beépített területek*, a nagyvárosok jelentős akadályt jelentenek a támadó számára továbbra is, hosszú elhúzódó harctevékenységet idézhetnek elő egyes körzetekben;
- A *polgári ruhába öltözött fegyveres ellenálló csoportok* az aszimmetrikus hadviselés sok veszteséget okoztak, az ellenük való küzdelemre a felkészítés hosszú időt igényel;
- A *harc helikopterek (AH-64 Apache) bevetésének megtervezése*, kiképzésük átszervezése szükségessé vált a sikertelen karbalái bevetés után;
- Az *utánpótlási és szállítási útvonalak* megtervezése, kiválasztása, valamint ezek védelme a gerilla-hadviselést folytató ellenség ellen fokozott védelmet kíván;
- A katonai műveletek befejezése után, teljesen más módszerekre és eljárásokra van szükség a konfliktus utófázisában. A civil-katonai kapcsolatok kiépítése, ápolása, a más kultúra, vallás, nemzetiség figyelembevétele szükséges a válság rendezéséhez. Az iraki példa is azt mutatja, hogy az adott terület megszállása, fegyveres erejének legyőzése még nem jelenti a konfliktus befejezését, az ellenállás megszűnését;
- A brit csapatok teljesítményét magas színvonalú professzionalizmussal, kevés emberveszteséggel, a környezeti károk elkerülésével, a térség vallási és a politikai erőinek stabilizálási törekvésével jellemezhetjük;
- A brit katonákra leginkább az aszimmetrikus hadviselés jelentett nagy pszichikai nyomást, hiszen a Genfi Konvenciótól eltérő, a nyugati kultúrában és civilizációtól idegen módszer feszültebbé tette a katonákat. A brit hadvezetés előnyére írható viszont, – ellentétben az amerikaiakkal – hogy a harccselekmények után, nagyon gyorsan „nyílt sisakkal” mertek a területen járőrözni, és a lakossággal felvették a kapcsolatot. Az ő hadseregük jellegéhez hozzátartozik békeműveletekben a lövedékálló mellény és a sisak kerülése a mielőbbi bizalom kiépítése céljából;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

- A sokrétű feladatok, a hagyományos értelemben vett békefenntartás a hadművelési területen, a harccselekmények, valamint a humanitárius segítségnyújtás,¹¹⁰ időben egymástól nem szétválaszthatóan kerültek végrehajtásra.

Az Egyesült Államok személyi veszteségei az eddigi háborúkban és bevetésekben

Háború	Időszak	Elesett	Sebesült
I. Világháború	1917-1918	53 402	204 002
II. Világháború	1941-1945	291 557	670 846
Koreai-háború	1950-1953	33 741	103 284
Vietnámi háború	1964-1973	47 414	153 303
Kuvait felszabadítása	1991	147	467
Bevetési terület	Időszak	Elesett	Sebesült
Grenada	1983	19	119
Panama	1989	23	324
Szomália	1992-1994	43	153
Haiti	1994-1996	4	3
Afganisztán	2002-	3343	18 675
Irak	2003-2011	4804 ¹¹¹	32 222
/Forrás: In: http://www.usatoday.com/news/world/iraq/2003-04-20-cover-usa_x.htm , http://icasualties.org , http://antiwar.com/casualties/ (Letöltés ideje: 2013. 06. 28.)			
11. számú táblázat			

¹¹⁰ 2003. 03. 28-án UM-QUASR kikötőbe 300 tonnás segélyszállítmány futott be a Sir Galahad hajó fedélzetén.

¹¹¹ Azóta, hogy Bush elnök a nagyobb harccselekmények beszüntetését bejelentette 2003. 05. 01-én az US Abraham Lincoln fedélzetén „major combat operations in Iraq have ended” . Forrás: www.cnn.com/us/fatalities (Letöltés ideje: 2013. 06. 28.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Az iraki és afganisztáni műveletek adatai			
	Irak	Afganisztán	Megjegyzés
A háborúk személyi veszteségei			
Halott	4804 USA: 4486 Brit:179 Más:138 Magyar:1	3344 USA: 2245 Brit:444 Más:648 Magyar: 7	ebből 20-24 éves: 2985 25-29 éves: 1616 30-39 éves: 1261 18-19 éves 402 40-49 éves. 343 50-59 éves: 50 Ebből nő: 149 Ebből harci cselekményben: 2584 Robbantás következtében: 2503 Nem harci cselekmény:669 Helikopter incidens: 407 Jármű incidens: 363 Légi katasztrófa: 34
Sebesült	37 974 USA: 32 223 Brit:5751	25 674 USA: 18 675 Brit:6815	A britek vesztesége Afganisztánban 6724
Az öngyilkos merényletek hatásai, adatai			
Öngyilkos robbantás	1003	529	2003-2010 között. Ebből: gyalogosan elkövetett: 43% gépjárművel elkövetett: 40% Az elkövetők 75%-ka férfi, 11%-ka nő, 14%-ka gyermek volt.
Improvizált robbanó eszköz (IED)		21 889	
Szövetségestől induló támadás („zöld a kéken”-Green on Blue)		79	Ebből: 2013 - 7 2012 - 44 2011 - 16 2010 - 5 2009 - 5 2008 - 2
Traumatikus agyi sérülés (TBS-Traumatic Brain Injuries)	360 000		

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Az öngyilkos merényletek hatásai, adatai		
Poszttraumás stressz (PTS-Posttraumatic Stress)	56 %	201-2005 között vizsgált 103 788 hazatérő katoná közül
Amputációk	2988	2007 és 2008-ban az USA csapatok állományából. 163 az Afganisztánban szolgáló brit erők állományából.
Pszichés és mentális problémák		
Öngyilkossági kísérlet	2100	2007-ben
Sikeressé vált öngyilkosság	121	2007-ben. 20%-kal több mint az előző 2006-os évben, de 1980-óta a legmagasabb.
Mentális problémák	31%	Ebből: 14% jelentős mentális probléma 6% stressz miatt kért segítséget 2% önkontroll elvesztése 1% „jobb lenne meghalni szindróma”
Szexuális problémák	30%	2009-ben. A bevetett nők 30%-ka élt át erőszakot, 71 %-ka szexuális támadást, 90%-ka zaklatást.
Technikai és veszteségek és egyéb veszteségek		
Helikopter veszteség	75	ebből 36 ellenséges tűz miatt
Iraki, afgán katona és rendőr halott	10 125	3436 2011. 06. 31-ig.
Ellenállók halottai	26 415-55 000	10 737
Civil áldozatok	106 348- 123 910	14 729 2013.06. 25-ig.
Menekültek	1,8-2,255 millió fő	A lakosság 5,5-6,5 %-ka. ebből Szíriába, Jordániába menekült 2,1 millió fő.
Alultáplált iraki gyermekek	28 %	
Megölt újságíró	348	Ebből: 98 gyilkosság által, 52 harci cselekmények közben
Megölt újságíró az USA csapatok által	14	

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Technikai és veszteségek és egyéb veszteségek			
A háború költségei	801,9 millió USA dollár		2003-2011 közötti időszakban. a Nobel díjas közgazdászok, Joseph Stiglitz és Harvard's Linda Bilmes szerint az amerikai gazdaság 3 milliárd amerikai dollárt investált a háborúba.
Infláció	6 %		2006-ban 50% volt
<p>Forrás: Military Ballance 2013. www.washingtonpost.com/national/fallen, http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11107739, http://www.iraqbodycount.org, http://usliberals.about.com/od/homelandsecurity/a/IraqNumbers.htm, http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736%2811%2961023-4/fulltext http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2010/aug/10/afghanistan-civilian-casualties-statistics, http://news.bbc.co.uk/2/hi/8005198.stm, http://www.longwarjournal.org/archives/2012/08/green-on-blue_attack.php. (Letöltés ideje: 2013.06.28.)</p>			
12. számú táblázat			

Megvizsgálva a háborút befejező iraki megszállás időszakait, megállapítható, hogy a megszállás első időszakában az első ezer halott közül 50 %-uk harci cselekményekben esett el. A befejező időszakban elesett 1000 katona közül 520 fő robbantásos merényletben vesztette életét. Az amerikai és brit egészségügyi rendszert is a robbantásos merényletben/támadásban keletkező agyi sérültek és amputációk magas száma, továbbá a mentális és poszttraumás betegséggel jelentkezők nagy száma terheli.

Az afganisztáni hadszíntéren új elemként jelentkező szövetséges/együttműködő erőktől érkező belső támadások („zöld a kéken”- Green on Blue) fokozzák a bizonytalanságot és a biztonságérzetet gyengítik.

Összességében megállapítható, hogy a fegyveres konfliktusban elesettek száma (8148 fő Irakban és Afganisztánban) a hosszú időszakot megfigyelve elfogadható lenne, de főként a robbantásos merényletekben keletkező nagyszámú sebesült, amputált, mentális, stresszhelyzettel és agyi sérülésekkel hazaszállított katonák száma (63 648 sebesült) már a társadalomra is jelentős hatással van.

A halálzási arány adatai alapján a megszállt területeken napi 2 halott és 6-8 sebesült aránnyal számolnia kell a politikai és katonai vezetőknek.¹¹²

¹¹² Lásd: TOWNSEND, Mark: Death rate of UK soldiers in Afghanistan 'four times higher' than US <http://www.guardian.co.uk/uk/2010/jun/20/death-rate-uk-soldiers-afghanistan-higher-us> (Letöltés ideje: 2013.09.28.) A tanulmány szerzői szerint az 1000 katonára vetített halálzási arány a nagyobb harci akciókban („Major combat Action”) 6 fő. Ez az arány 2010-ben Afganisztánban a brit csapatoknál 13 volt. Egyes időszakokban a brit-USA arány az afganisztáni hadszíntéren 2010-ben 9,9:2,7; 12:3,9; 17,3:8,4 volt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A terrorizmus elleni műveletek és a aszimmetrikus hadviselés elleni küzdelem azt mutatja, hogy az ellenség általában nem rendelkezik sem saját országgal, sem saját kormánnyal. Nincs szervezett (reguláris alakulatokból álló) katonai ereje, nem visel egyenruhát, egyetlen kormánynak sem felel a tetteiért. És nem tart be egyetlen nemzetközi szerződést sem (nemzetközi jog, hágai és genfi egyezmények a hadviselésről stb.)

A háborúk összesített adatai alapján (lásd 7. számú ábra) három fő következtetést vonhatunk le:

- A háborúk katonai végállapotát (Military Endstate) közel 100 napos művelettel be tudják fejezni a reguláris erők, bár a felvonuláshoz, átcsoportosításhoz hónapokra van szükségük. A politikai végállapot (Political Endstate) csak hosszú évek eredményeként érhető el a nemzetközi szervezetekkel, és nem állami szervezetekkel együttműködve.
- Az amerikai bevetések aránya mutatja, hogy az európai, „Vénuszról érkező” országoknak növelniük kell telepíthető haderejük nagyságát, illetve a béketeremtő, békekikényszerítő és harci műveletekbeli alkalmasságukat, ha nem akarnak elmaradni a „Marsról érkező” amerikaiakkal.
- A precíziós fegyverek arányának szignifikáns emelkedése a hadviselés még pontosabb végrehajtását segíti elő.
- A globális kihívások közé tartozik a Föld népességének növekedése. Jelenleg több mint 7 milliárd ember él a Földön, de ez 2050-ig 9,3 milliárd fő lehet. A legnagyobb gondot Európa népességének csökkenése, Afrika és Dél-Ázsia igen gyors demográfiai növekedése okozza.
- A világnak új energiahordozókra lesz szüksége, a növekvő lakosság élelmezése egyre nagyobb gondot jelent, amit tovább nehezít a vízproblémával küzdő országok helyzete.
- Az ország migrációs szempontból elsősorban tranzit, és célországgá vált. A beáramlás volumenét - jelenleg évi kb. 5 ezer, 10 év átlagában 10-15 ezer - tekintve, ez a szám egyelőre nem fenyeget a toleranciaküszöb túllépésével. Valószínű, 2030-ig is emelkedni fog a Magyarországot célországgként választó migránsok száma.
- A hagyományos fegyverzet terjedése, és a csúcs technológia eljutása ahhoz a néhány államhoz, amely motivált a fegyverkezésre és ehhez gazdasági erőforrásokkal is rendelkezik, meggyorsul, mert a fegyverek és katonai jelentőségű technológiák gyorsan terjedhetnek.
- A modern iszlám irányzatok útkeresése mellett civilizációjuk négy fő előretörési irányát kell a többi kultúrának figyelembe venni;
- Az új típusú terrorizmus megjelenése és véres akciói, valós fenyegetéssé váltak a társadalmak számára. Az 1993-tól végrehajtott akciók mérete, száma, valamint a cselekmények módszerei megváltozott terrorista filozófiára utalnak. A terrorista csoportok fő célpontjai egyre inkább a "szabad világ" jelképei, az Amerikai Egye-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

sült Államok és szövetségeseinek érdekeltségei, katonai, diplomáciai kirendeltségei és lakossága lett;

- A számítógépes hadviselés (cyber-terrorizmus) előre megfontolt, megtervezett, politikailag motivált erőszakos cselekmény, melyet nem háborúban, különböző jellegű célpontok (civil lakosság, hadsereg, politikai és gazdasági rendszerek, egyes objektumok) ellen, a célpontok által telepített számítógépeken, különböző hálózatokon keresztül hajtanak végre. Az ilyen típusú akciók növekedésével számolhatunk.
- A vallási, etnikai, gazdasági vagy politikai nézeteltérésekből származó államon belüli és államok közötti konfliktusok száma növekedhet. A konfliktusok megoldását elsősorban az Egyesült Nemzeteket Szervezete és a regionális szervezeteket látják el.
- A fegyveres konfliktusok jellemzője lett az aszimmetria, ahol a nem állami szintű szereplők fegyveres konfliktusokban veszélyeztetik a saját és más ország lakosságát.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ÁGH ATTILA: Konfliktusok, háborúk Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1989. 304 p.
2. BALOGH ANDRÁS: A nemzeti kisebbségekkel összefüggő konfliktusok. In: Külpolitika, 1997/2. tavasz pp. 3-16.
3. BIBÓ ISTVÁN: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága In: BIBÓ ISTVÁN: Válogatott tanulmányok II. Magvető Kiadó, Budapest, 1977. 350. p.
4. BOUTROS, BOUTROS - GHALI: An Agenda for Peace (Békeprogram) Magyar ENSZ Társaság Budapest 1992. 50 p.
5. BRETTER ZSOLT- DEÁK ÁGNES: A nacionalizmus Esmék a politikában
6. Tanulmány Kiadó, Pécs, 1995. 215 p.
7. BURGER Kim - COOK Nick - KOCH Andrew , - SIRAK Michael : What went right? In: JDW 30 April 2003 p. 20.
8. CLARKE, Richard A.: Gegen die Krieger des Dschihad Der Aktionsplan
9. CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról I. kötet. p. 37.
10. COPERDY, George: A Pivotal War In: Defense and Foreign Affairs Starategic Policy 2003 p. 4.
11. CREVELD, Martin van: The Art of War: War and Military Thought, London : Cassell, 2000, [ISBN 0-304-35264-0](#) (also New York :
12. Collins/Smithsonian, 2005, [ISBN 0-06-083853-1](#))
13. CREVELD, Martin van : The Changing Face of War: lessons of combat, from the Marne to Iraq, New York : Presidio Press, 2006, [ISBN 978-0-89141-901-3](#)
14. DASSE, Christopher: Kleine Kriege - Große Wirkung. Wie unkonventionelle Kriegführung die internationale Politik verändert, Baden-Baden: Nomos 1999
15. ELLIOT, M.: Lessons from the Rubble In: Time September 1, 2003 p.22.;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

16. FM 1-112 Attack Helicopters Operations Deepartmen HQ of The Army, Washington, 1997. amerikai doktrina HAMMOND, R.: Operation Iraqi Freedom Task Force 2-7 Infantry (Mechanized)
17. HORVÁTH, Zoltán: A koalíciós légerő alkalmazásának tapasztalatai az Irak elleni háborúban In: Új Honvédségi szemle 2003/11. / <http://www.honvedelem.hu/cikk.php?cikk=14297/>
18. CSABAI GYÖRGY: A béke, a konfliktus és a háború kérdései a XXI. század hajnalán In: Új Honvédségi Szemle 1995/10. pp. 39-42.
19. DEÁK PÉTER: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk In: Védelmi Tanulmányok 1997/3. pp. 3-26.
20. FÜLÖP IMRE: A biztonságot veszélyeztető tényezők In: Biztonságpolitika (szerk: GAZDAG FERENC) pp. 71-93.
21. HOBSBAUN, ERICH J.: A nacionalizmus kétszáz éve (Előadások) Maecenas Könyvtár, 1997. 275 p.
22. http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/HIVData/GlobalReport/2008/2008_Global_report.asp (Letöltés ideje: 2013.05.15.)
23. KENDE ISTVÁN: Napjaink százhusz háborúja (1945-1976) Akadémiai Kiadó Budapest, 1979. 155 p.
24. KENNEDY, PAUL: A XXI. század küszöbén Napvilág Kiadó, Budapest, 1997. 403 p.
25. KŐSZEGVÁRI TIBOR: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások Budapest, 1993-1996 188 p.
26. KŐSZEGVÁRI TIBOR: A válságkezelés aktuális problémái. In: Akadémiai Közlemények, 1994/ pp.24-32.
27. KŐSZEGVÁRI TIBOR: Hadviselés a XXI. században In: Hadtudomány, 1999/1. pp. 18-32.
28. KŐSZEGVÁRI Tibor – RESPERGER István: A terrorizmus elleni küzdelem katonai tapasztalatai Budapest, 2006. p. 50. ZMNE Egyetemi jegyzet
29. Operation Iraqi Freedom Third Infranty Division (Mechanized) „Rock of the Marne” After Action Report Final Draft 12 May 2003 p.67.
30. „Korruption, Geldwäsche, Steuerparadise” térkép In: Le Mode Diplomatic: Atlas der Globalisierung p. 32.
31. MÜNKLER, Herfried : *Die neuen Kriege*. Rowohlt, 2004, ISBN 3-499-61653-X.
32. MÜNKLER, Herfried r: *Der Wandel des Krieges. Von der Symmetrie zur Asymmetrie*. Velbrück, Weilerswist 2006, ISBN 978-3-938808-09-2.
33. Measuring Stability and Security in Iraq June 2008 Report to Congress In accordance with the Department of Defense Appropriations Act 2008 (Section 9010, Public Law 109-289) Section 2—Iraqi Security Forces Training and Performance

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

- In: http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2008/iraq-security-stability_jun2008-02.htm letöltés ideje: 2009. 02. 20.
34. MORDICA, George., J.: Phase Four Operations in Iraq and the RPG-7 In: www. Globalsecurity.org/iraq/operation
 35. RIDD, George: Protecting supply lines In: : Janes Intelligence Rewiew 2003 July p. 30-31.
 36. MATUS JÁNOS: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése. In: Új Honvédségi Szemle 1995/10. pp. 46-57.
 37. Military Balance 2012/2013 (szerk. NEAMAN, RACHEL) The Institute for Strategic Studies London, 1996. 420 p.
 38. LUND MICHAEL S.: Preventing Violent Conflicts. (Strategy for Preventive Diplomacy) United States Institute of Peace Press, Washington D. C. 1996. 214 p.
 39. MÜLLER, HARALD: Konflikt – eine Betrachtung (Konfliktus vizsgálata) In: Truppendienst, 1993/1 pp.25-29.
 40. OPITZ, PETER J.: Weltprobleme (A világ problémái) Isar Druch und Verlag, München, 1980.
 41. SHEENAN, JOHN J.: A XXI. század biztonságpolitikája In: Új Honvédségi Szemle 1997/5. pp. 1-18.
 42. SZTERNÁK GYÖRGY: A válságkezelés, a fegyveres erők megváltozott feladatai Jegyzet, Budapest 1994. 45 p.
 43. SIPRI Évkönyv 1997. Armaments, Disarmament International Security. Stockholm International Peace Research Institute Oxford University Press Oxford, 1997. 250 p.
 44. RESPERGER István: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során (Doktori (phd) értekezés Budapest, 2002.) 180 p.
 45. RESPERGER István: Az iszlám világ és hatása a biztonságra, ZMNE egyeteni jegyzet, Bp. 2000.) 154 p.
 46. ZSUGA János: Magyarország energiabiztonsága, előadás az „Energiabiztonság, nemzetbiztonság” konferencián Budapest, NKE, 2012. 11. 25.
 47. SCRÖFL, Josef - PANKRATZ, Thomas (Hrsg.): Asymetrische Kriegsführung - ein neues Phänomen der Internationalen Politik? Baden,Baden, 2004. 372. p.
 48. KRECH, Hans: *Der Afghanistan-Konflikt (2002–2004). Fallstudie eines asymmetrischen Konflikts. Ein Handbuch.* In: *Bewaffnete Konflikte nach dem Ende des Ost-West-Konfliktes.* Bd. 15, Verlag Dr. Köster, Berlin 2004, [ISBN 978-3895745409](https://doi.org/10.1007/978-3-89574540-9).
 49. Ismail Küpeli (Hrsg.): *Europas „Neue Kriege“: Legitimierung von Staat und Krieg.* Hinrichs, Norbert, Moers 2007, ISBN 978-3-9810846-4-1.
 50. RTO/SAS-049 Specialist Team on Countering Terrorism-Final Report-Part 1 5-7 November 2002
 51. Combatting Terrorism, A Participants' Background Guide for the February 2002 NATO RTO Workshop

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

52. MÜLLER, HARALD: Konflikt – eine Betrachtung (Konfliktus vizsgálata) In: Truppendienst, 1993/1 pp.25-29.
53. OPITZ, PETER J.: Weltprobleme (A világ problémái) Isar Druch und Verlag, München, 1980.
54. SHEENAN, JOHN J.: A XXI. század biztonságpolitikája In: Új Honvédségi Szemle 1997/5. pp. 1-18.
55. SZTERNÁK GYÖRGY: A válságkezelés, a fegyveres erők megváltozott feladatai Jegyzet, Budapest 1994. 45 p.
56. SIPRI Évkönyv 1997. Armaments, Disarmament International Security. Stockholm International Peace Research Institute Oxford University Press Oxford, 1997. 250 p.
57. RESPERGER István: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során (Doktori (phd) értekezés Budapest, 2002.) 180 p.
58. RESPERGER István: Az iszlám világ és hatása a biztonságra, ZMNE egyetemi jegyzet, Bp. 2000.) 154 p.
59. ZSUGA János: Magyarország energiabiztonsága, előadás az „Energiabiztonság, nemzetbiztonság” konferencián Budapest, NKE, 2012. 11. 25.
60. KÖSZEGVÁRI TIBOR: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai feladatai, Hadtudomány, 2002. március 3-14. oldal.
61. News Letter No. 03-27, Oct 03, Center for Army Lessons Learned
62. Joint Tactics, Techniques, and Procedures For Antiterrorism Joint Pub 3-07.2 17 Washington, 1998. 85 p.
63. NETANJAHU, BENJAMIN: Harc a terrorizmus ellen, Alexandra Kiadó, Budapest, 1995. 165 p.
64. ROSTOVÁNYI, ZSOLT: Mit kell tudni az iszlámról? Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1983. 239 p.
65. ROSTOVÁNYI, ZSOLT: Az iszlám a XXI. század küszöbén Aula, Budapest, 1998. 498 p.
66. TIBI, BASSAM: Vom Gottesreich zum Nationalstaat. Islam als panarabischer Nationalismus p. 12.
67. Iraq Anlysis Rumsfelds War In: Janes Intelligence Review 2003/7. p.4-40.
68. RIPLEY, TIM: Planning for „Iraqi Freedom” In: Janes Intelligence Rewiew 2003 July p. 8-11.
69. Design for Military Operations The British Military Doctrine Army Code 71451 1996. p. 216.
70. MOSELEY, T. Michael.: Operation Iraqi Freedom By The Numbers Assesment and Analysis Division USCENTAF 50 p.
71. Operation in Iraq First Reflection Published by the Ministry of Defence UK JULY 2003. 52 p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

72. HAMMOND, RALF: Operation Iraqi Freedom Task Force 2-7 Infantry (Mechanized) Doctrine and Collective Training Division Combined Arms and Tactics Directorate/Infantry School 45 p.
73. MEY, HOLGER.: Network Centric Warfare In: Soldat und Technik 2003/2. p. 65-69.
74. GOURLEY, SCOTT R.- RIDD, GRAYDEN: Tactical lessons for urban operations In: Janes Intelligence Review 2003 July p. 38-41.
75. FM 90-10 Military Operation on Urban Terrain Washington, 1990. 240 p.
76. Operation Iraqi Freedom Third Infantry Division (Mechanized) „Rock of the Marne” After Action Report Final Draft 12 May 2003 250 p.
77. KŐSZEGVÁRI TIBOR: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatószek Budapest, 1993-1996 188 p.
78. SHEENAN, JOHN J.: A XXI. század biztonságpolitikája In: Új Honvédségi Szemle 1997/5. pp. 1-18.

INTERNETEN TALÁLHATÓ ANYAGOK JEGYZÉKE:

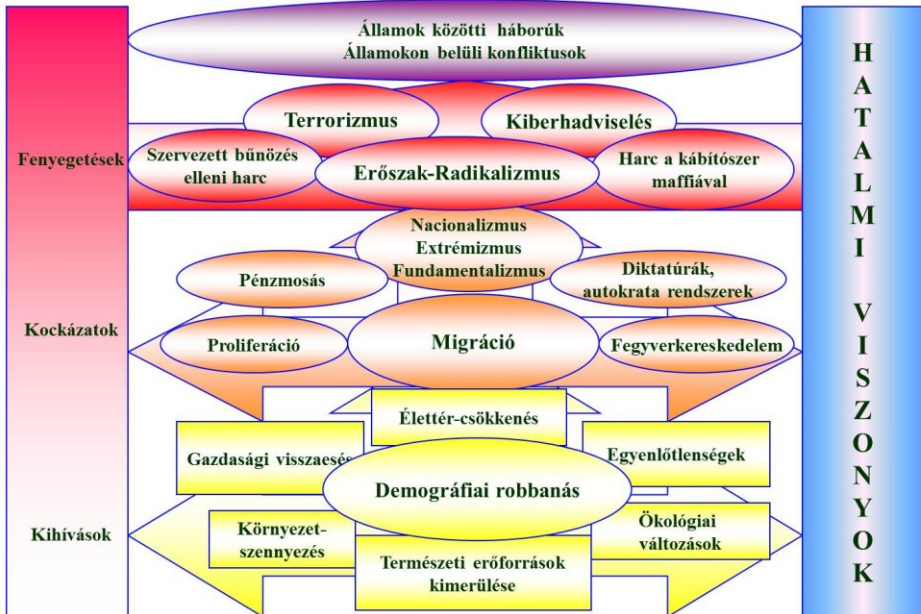
1. Operation Iraqi Freedom Quick Facts In: www.iwar.org.uk/news-archive/iraq/quick-facts.htm
2. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/graphic/2008/03/25/GR2008032500711.html>
3. http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/HIVData/GlobalReport/2008/2008_Global_report.asp (Letöltés ideje: 2013.05.15.)
4. <http://www.islamworld.net/>
5. www.dodccop.org/NCW/ncw.html
6. www.globalsecurity.org.
7. <http://www.terror.gen.tr/english/organisations/html>,
8. <http://www.terror.gen.tr/english/organisations/html>,
9. www.c3i.osd.mil/ncw/
10. www.cnn.com/us/fatalities;
11. www.ksh.hu. (Letöltés ideje: 2013.05.15.) <http://icasualties.org/Iraq/index.aspx 2009.02.20>.
12. www.washingtonpost.com/us/fatalities;
13. www.USATODAY.com 2009. 02. 21.-ei

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

MELLÉKLETEK

A kihívások, kockázatok és fenyegetések

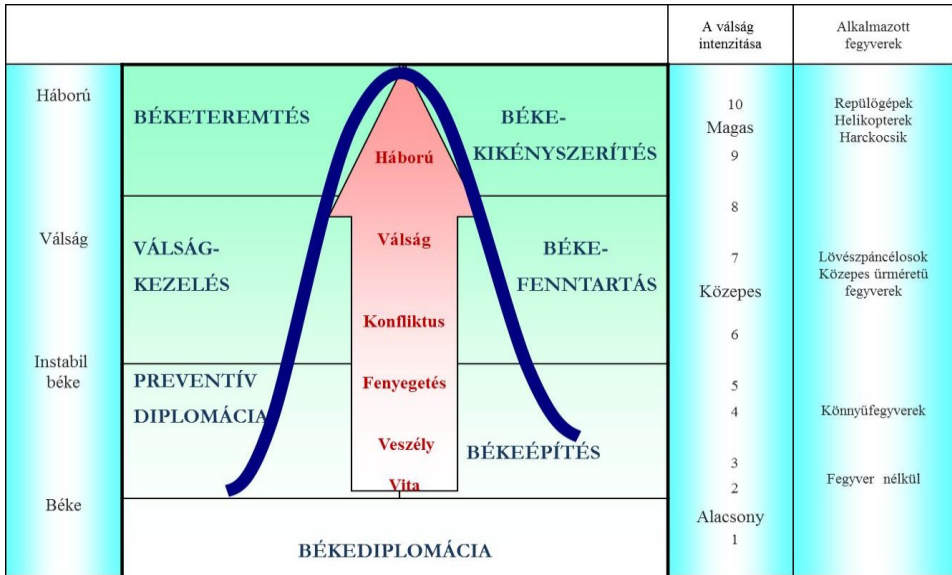

1. számú ábra:

Forrás: Resperger István: A fegyveres erő megváltozott feladatai katonai jellegű válságok kezelése során p. 152.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

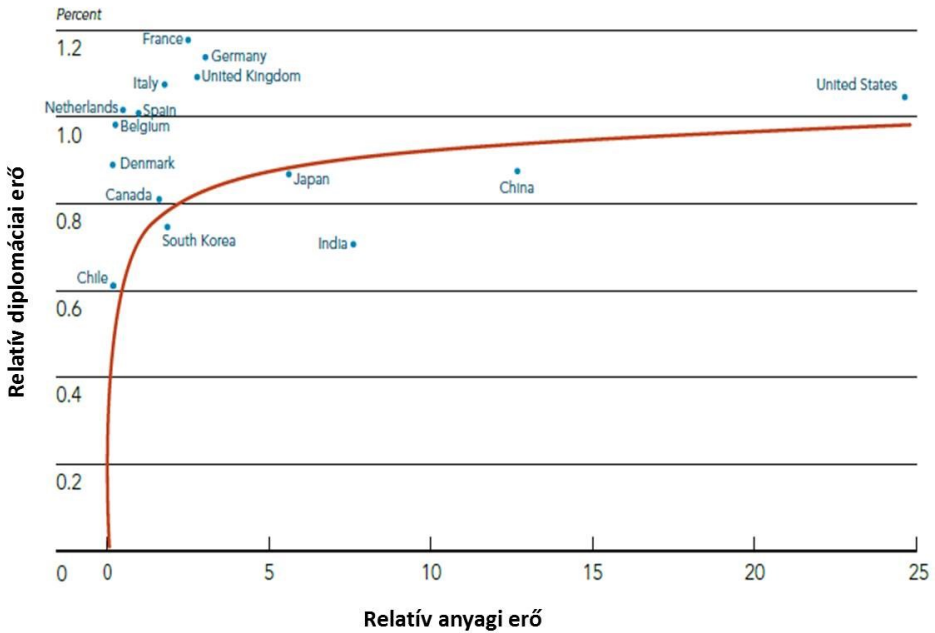

2. számú ábra: A diplomáciai és az anyagi erő használói

Forrás: LUND, Michael S.: Preventing Violent Conflicts p.39.; JENTZ, D.H.: Führungsystem im Wandel In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1995/2. p. 127./ Közli: Forrás: Resperger István: A fegyveres erő megváltozott feladatai katonai jellegű válságok kezelése során p. 151. (Szerkesztette: Resperger István)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

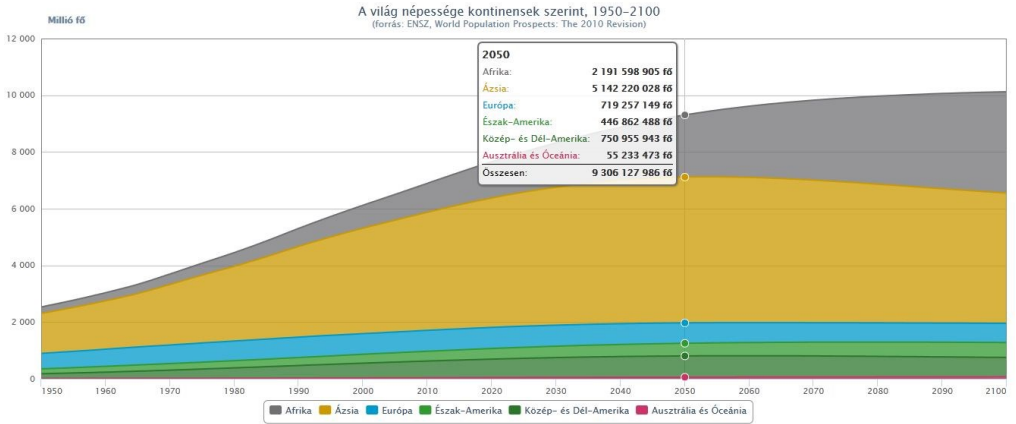

3.számú ábra:

Forrás: Global Trends 2030: Alternative Worlds a publication of the National Intelligence Council p. 17.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

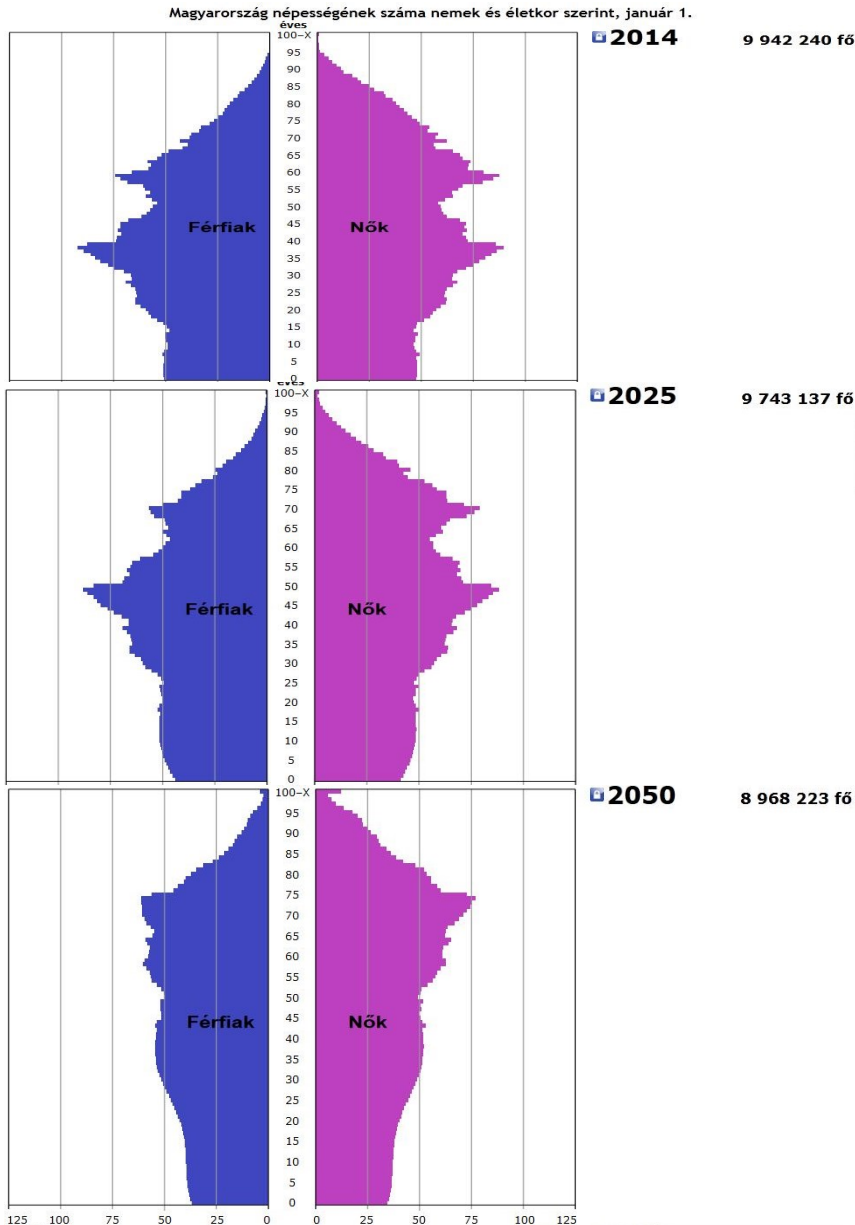

4. számú ábra:

Forrás: KSH, 2011. www.ksh.hu (Letöltés ideje: 2013.05.15.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

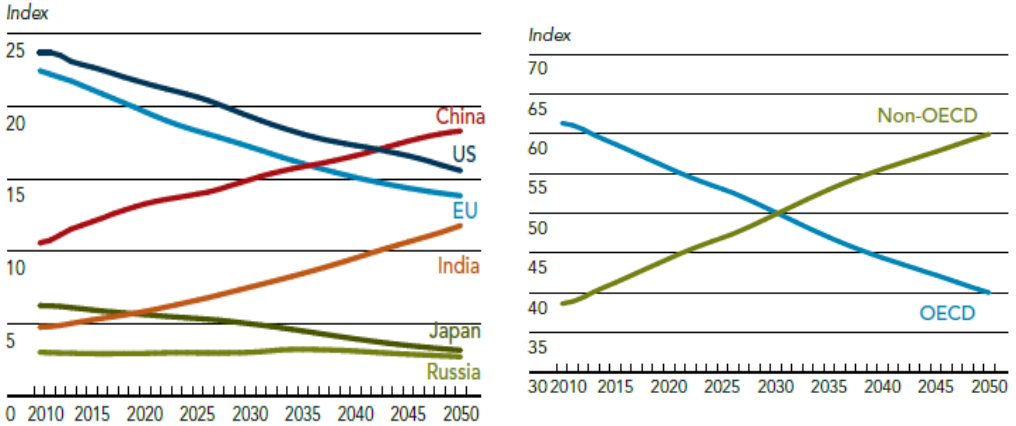
5. számú ábra

Forrás: KSH, 2011. www.ksh.hu (Letöltés ideje: 2013.05.15.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Az új többkomponensű¹¹³ globális hatalom mutatói alapján számított hatalmi sorrend változásai 2050-ig

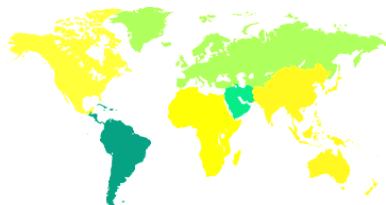
6. számú ábra

Forrás: Global Trends 2030: Alternative Worlds a publication of the National Intelligence Council p. 16. /Forrás: Global Trends 2030. p. 37./

¹¹³ A több komponens: internet-kommunikációs technológia, kutatás-fejlesztés, humán képességek, kereskedelem, nukleáris fegyverek, katonai kiadások, energia, GDP, nemzetközi együttműködés, külföldi direkt befektetések, kormányzati bevételek. Forrás: Global Trends 2030. p. 67.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A kőolaj és földgáz tartalékok a világban				
	Kőolaj tartalékok mennyisége (1 barell - 158,98 liter)	Aránya a a világ tartalékából	Földgáz tartalékok	Aránya a a világ tartalékából
Észak-Amerika	73,4 millió barell	5,5%	9,18 milliárd m ³	4,9%
Dél- és Közép-Amerika	198,9 millió barell	14,9%	7,32 milliárd m ³	4,3%
Európa és Ázsia	137,2 millió barell	10,3%	62,26 milliárd m ³	33,7%
Afrika	127,5 millió barell	9,6%	14,71 milliárd m ³	7,9%
Közél-Kelet	753,7 millió barell	56,6%	75,82 milliárd m ³	40,6%
Ázsia és Csendes-óceán	41,7 millió barell	3,2 %	16,0 milliárd m ³	8,7%
Az USA kőolaj és földgáz felhasználás és import				
USA felhasználás	842,9 millió t	21,7%	646,6 milliárd m ³	22,2 %
USA import	8893000 barell / nap		12,80 milliárd m ³ (Cseppfolyósított gáz)	
Forrás: BP 2010				

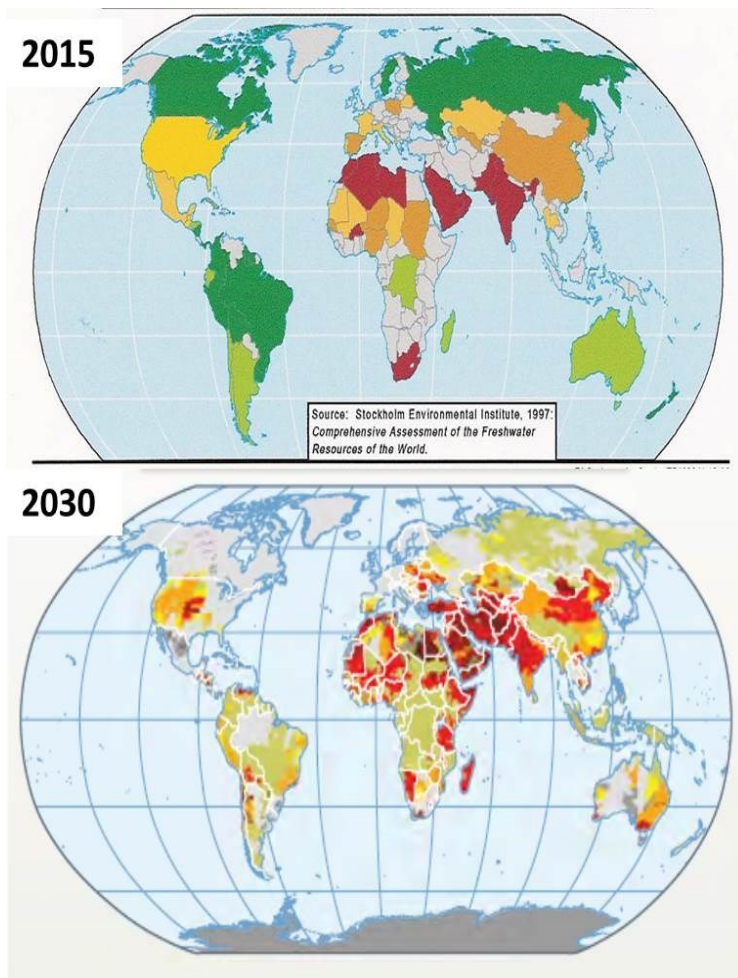
7. számú ábra

Kőolaj és földgáz tartalékok a világban

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A víz-stresszes és extrém víz-stresszes területek 2015-ben és 2030-ban

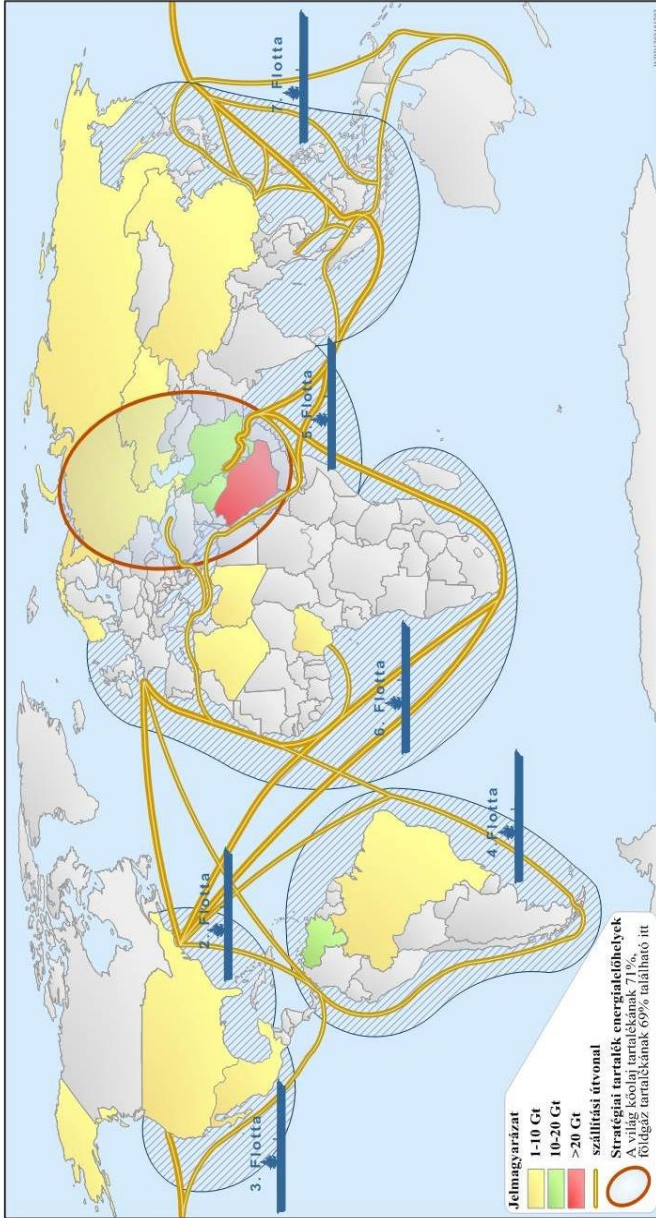
8. számú ábra

Forrás: Global Trends 2015: Dialogue About the Future With Nongovernment experts p. 29.
Global Trends 2030: Alternative Worlds a publication of the National Intelligence Council p. 66.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

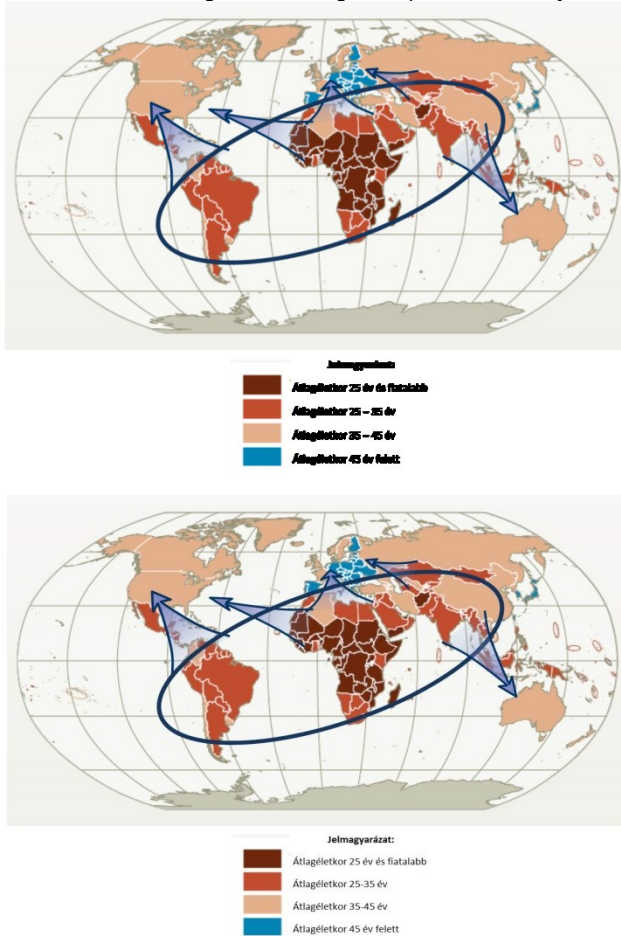
A világ stratégiai nyersanyaglelőhelyei, szállítási útvonalai és az USA haditengerészeti flottáinak fő működési területei

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A migráció stratégiai ellipszise, fő irányai

10. sz. ábra:

Forrás: Global Trends 2030: Alternative Worlds a publication of the National Intelligence Council p. 21. /Szerkesztette. Resperger István/

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

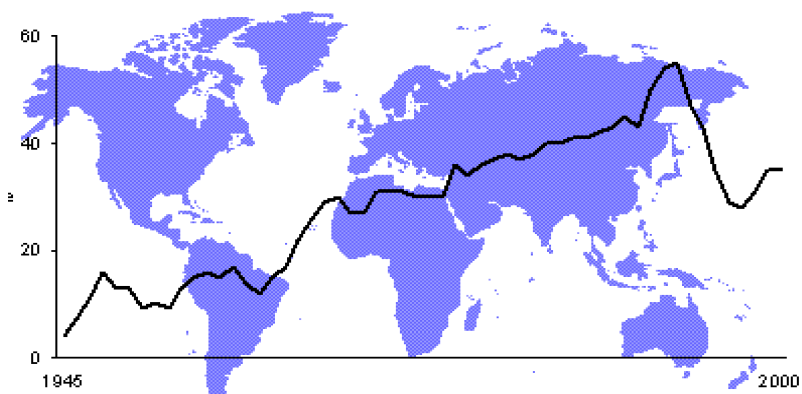
Az iszlám vallás főbb törekvési irányai

11. sz. ábra

Forrás: Resperger István: Az iszlám világ és hatása a biztonságra p. 136.

A háborúk száma évente 1945 és 2000 között

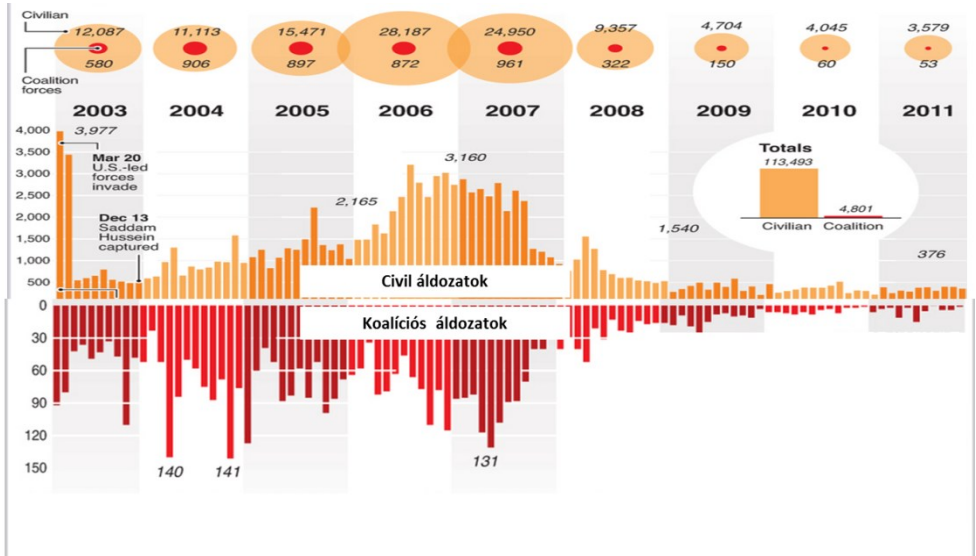
12. sz. ábra

Forrás: <http://www.szozialwiss.uni-hamburg.de/lpw/Akuf/home.htm> (Letöltés ideje:2013.05.15.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

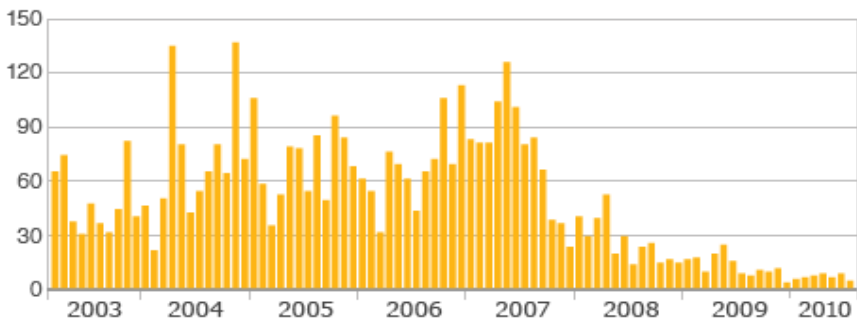
Az iraki hadszíntér civil és katonai veszteségei (2003-2011)

13. sz. ábra

Forrás: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11107739> (Letöltés ideje: 2013.06.28.)

Az USA katonai halottainak száma 2003 március és 2010 július között

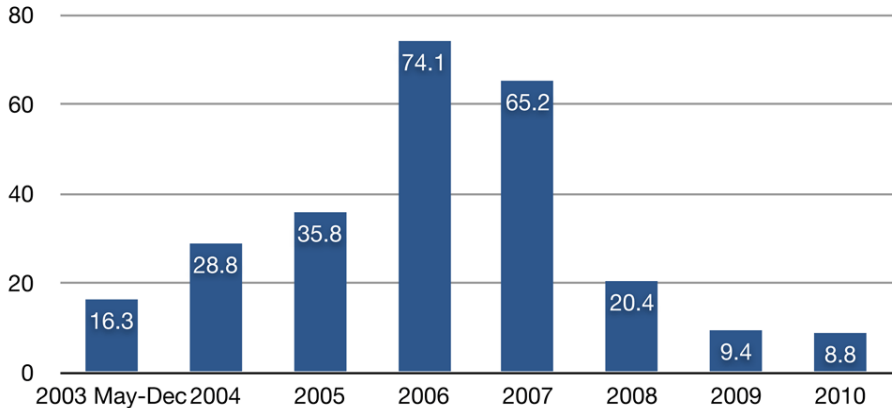
14. sz. ábra

Forrás: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11107739> (Letöltés ideje: 2013.06.28.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

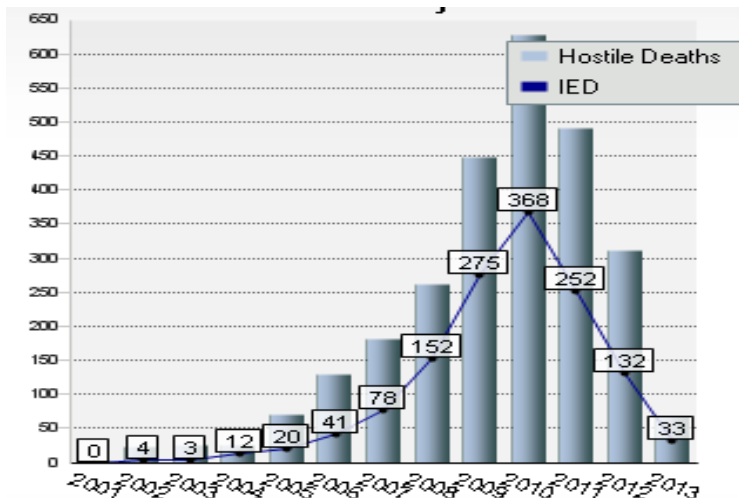
Az iraki hadszíntéren a civil halottak száma naponta (2003-2010)

15. sz. ábra

<http://musingsoniraq.blogspot.hu/2011/01/2010-ends-with-slight-drop-in-iraqi.html> (Letöltés ideje: 2013.06.28.)

Halottak száma az IED támadások által Afganisztánban (2001-2013)

16. sz. ábra

Forrás: <http://icasualties.org/oef/> (Letöltés ideje: 2013.06.28.)